

Rahanpesun torjunnan konkretiaa taloushallinnossa ja rahoitus- alalla

Liina Isto

Haaga-Helia ammattikorkeakoulu

Tradenomi

Amk-opinnäytetyö

2024

Tiivistelmä

Tekijä(t) Liina Isto
Tutkinto Tradenomi
Raportin/Opinnäytetyön nimi Rahanpesun torjunnan konkretiaa taloushallinnossa ja rahoitusala
Sivu- ja liitesivumäärä 31 + 0
<p>Opinnäytetyö käsittelee konkreettisia esimerkkejä onnistuneesta rahanpesun torjunnasta taloushallinnon ja rahoitusalan työtehtävissä Suomessa. Todellisten Helsingin hovioikeudessa annettujen tuomioiden avulla tarkastellaan sitä, mitkä asiat ovat johdattaneet rikoksentehtäjän jäljille, ja millaisten valvonta- ja varmistustoimien avulla rahanpesu tai jo alkaneen rahanpesun jatkuminen on estetty. Opinnäytetyö pyrkii tuomaan konkretiaa, mielenkiintoa ja havainnollistavaa tietoa rahanpesun torjuntaan sekä lisäämään tietoisuutta aiheesta. Oikeustapausten lisäksi aihetta tarkastellaan laajan teoreettisen viitekehyksen avulla.</p> <p>Johdantoluvussa (1) käsitellään aiheen relevanssi yhteiskunnan, taloushallinnon ja rahoitusalan kannalta sekä opinnäytetyön tavoite ja käytetyt tutkimusmenetelmät.</p> <p>Ensimmäisessä teorialuvussa (2) käsitellään rahanpesua yleisellä tasolla – mitä se on, millaisilla tavoilla sitä harjoitetaan sekä millainen rahanpesu on yhteiskunnan ja talouden ilmiönä sekä rikoksena. Viimeisessä rikososiossa on kolme alakohtaa, joissa käsitellään rahanpesun torjuntaa koskevaa lainsäädäntöä, kerrotaan rahanpesun esirikosedellytyksistä ja sivutaan myös terrorismin rahoittamisen torjuntaa, koska siitä puhutaan usein samassa yhteydessä rahanpesun kanssa.</p> <p>Toisessa teorialuvussa (3) käsitellään lähemmin rahanpesun torjuntaa, ensin kansainvälisellä tasolla ja sitten Suomen tasolla. Kansainvälistä tasoa käsittelevässä osuudessa on tietoa enimmäkseen sääntelyn historiasta, erilaisista toimielimistä sekä sopimuksista ja direktiiveistä. Kansallista tasoa eli Suomessa harjoitettavaa rahanpesun torjuntaa koskevassa osuudessa käsitellään suomalaisia koskevia velvoitteita, kuten ilmoitusvelvollisuutta, sekä erinäisiä tahoja, jotka rahanpesun torjunnasta vastaavat.</p> <p>Tutkimusaineiston tuloksia käsittelevässä luvussa (4) tuodaan konkretiaa rahanpesuun ja sen torjuntaan tarkastelemalla kolmea Helsingin hovioikeuden antamaa tuomiota törkeästä rahanpesusta.</p> <p>Johtopäätökset ja pohdinta -luvussa (5) on yhteenvetoa ja analyysiä aineistosta.</p> <p>Lopuksi on lähdeluettelo.</p>
Asiasanat rahanpesu, rahanpesun torjunta, rahanpesulaki, taloushallinto, rahoitusala, AML

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Opinnäytetyön tavoite.....	2
1.2	Tutkimusmenetelmät.....	2
2	Rahanpesu käsitteenä ja ilmiönä	4
2.1	Mitä rahanpesu on?.....	4
2.2	Rahanpesun harjoittaminen itse tai ulkoistettuna.....	5
2.3	Rahanpesu yhteiskunnan ja talouden ilmiönä.....	7
2.4	Rahanpesu rikoksena.....	8
2.4.1	Lainsäädäntö rahanpesun torjunnasta	8
2.4.2	Rahanpesu edellyttää aina esirikosta.....	10
2.4.3	Terrorismin rahoittamisen torjunnasta lyhyesti	11
3	Rahanpesun torjunta	12
3.1	Rahanpesun torjunta kansainvälisesti	12
3.2	Rahanpesun torjunta Suomessa	14
4	Tutkimusaineiston tulokset	16
4.1	Tuomio R 21-958 – rakkaushuijaus	17
4.2	Tuomio R 20-931 – epäilyttävää liiketoimintaa	19
4.3	Tuomio R 21-80 – pikavippejä ilman takaisinmaksuaikaita.....	21
5	Johtopäätökset ja pohdinta.....	23
5.1	Päätulokset ja niiden soveltaminen käytäntöön	23
5.2	Rahanpesun ja sen torjunnan tulevaisuudennäkymiä.....	24
5.3	Opinnäytetyön kulun ja tavoitteissa onnistumisen pohdinta.....	26
5.4	Tutkimuksen luotettavuus.....	28
	Lähteet.....	30

1 Johdanto

Vaikka lasten on hyväksyttävää ja kenties suotavaakin olla vielä autuaan tietämättömiä maailman pahuudesta, rikollisuuden eri muodot tulevat monille lapsille tutuiksi ikätasoisesti viihteen kautta. Kaikkien tuntemissa Aku Ankka -sarjakuvissa Karhukopla pyrkii toistuvasti ryöstämään varakkaan Roope Ankan, ja Mustakaapu taas päättämään arkkivihollisensa Mikki Hiiren päivät. Tällaisten hyvin suoraviivaisten rikosten lisäksi mainituissa sarjakuvissa on käsitelty myös rahanpesua – rikoksella hankitun omaisuuden alkuperän häivyttämistä – jonka kielikuvallisuus ylitti ainakin opinnäytetyön tekijän ymmärryksen vielä pienenä lapsena. Käsitteestä tuli mieleen kolikoiden ja seteleiden kirjaimellinen kylvettäminen ja kuuraaminen, varmaankin sormenjälkien poistamiseksi. Seteleiden osalta menettely ihmetytti. Nehän vettyvät käyttökelvottomiksi.

Rahanpesu ja sen torjunta ovat kiinnostavia teemoja niiden yhteiskunnallisen merkittävyyden, lainvastaisuuden, psykologisten ja juridisten ulottuvuuksien sekä käytännön torjuntatoimien osalta. Asiantuntijat ovat arvioineet, että rahanpesun avulla saadun rikoshyödyn määrä on 2–5 prosenttia maailman vuosittaisesta bruttokansantuotteesta. Vaikka Suomessa havaitut rahanpesutapaukset ovat pääsääntöisesti mittakaavaltaan pieniä, epäilyksiä herättäviä rahavirtoja liikkuu maassamme vuosittain satojen miljoonien eurojen edestä, ja rahanpesun selvittelykeskus vastaanottaa vuosittain jopa satoja tuhansia ilmoituksia epäilyttävistä rahansiirroista. Vuonna 2023 hyväksytyn lakimuutoksen myötä ilmoitusvelvollisten vastuu asiakkaidensa tuntemisesta kasvoi entisestään. Rahanpesun torjunta on yhteiskunnallisesti tärkeää työtä, joka sitoo merkittävästi resursseja.

Opinnäytetyö käsittelee konkreettisia esimerkkejä onnistuneesta rahanpesun torjunnasta Suomessa. Todellisten Helsingin hovioikeudessa annettujen tuomioiden avulla tarkastellaan sitä, millaisten valvonta- ja varmistustoimien avulla taloushallinnon tai rahoitusalan työtehtävissä on havaittu, ehkäisty tai pysäytetty rahanpesu. Opinnäytetyö pyrkii tuomaan konkretiaa, mielenkiintoa ja havainnollistavaa tietoa rahanpesun torjuntaan sekä lisäämään tietoisuutta aiheesta. Oikeustapausten lisäksi aihetta tarkastellaan laajan teoreettisen viitekehyksen avulla. Opinnäytetyön teoriaosuus, joka käsittelee rahanpesua ja sen torjuntaa yleisellä tasolla, pyrkii olemaan kattava, johdonmukainen ja helposti ymmärrettävä johdatus aiheeseen.

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jossa on mukana myös deskriptiivisen tutkimuksen piirteitä, koska rahanpesua ja sen torjuntaa lähestytään monista eri näkökulmista. Tutkimusaineistona käytettiin rahanpesua ja sen torjuntaa koskevaa kirjallisuutta, uutisia, ajantasaisia lakeja sekä Helsingin hovioikeudessa vuosina 2020–2022 annettuja tuomioita törkeästä rahanpesusta. Niiden sisältämä kerronta tapahtumien kulusta on vapaasti referoitu sekä tarvittaessa uudelleenjäsenneltä kokonaiskuvan ymmärrettävyyden parantamiseksi. Asianosaisten henkilöiden ja mahdollisten yhtiöiden nimet on jätetty mainitsematta opinnäytetyössä näiden yksityisyyden suojelemiseksi. Lisäksi

opinnäytetyön aineistona oli puolistrukturoitu teemahaastattelu Finanssialan infra ja turvallisuus -ryhmän johtavan asiantuntijan Mika Linnan kanssa.

Opinnäytetyön keskeisimmät havainnot koskevat taloushallinto- ja rahoitusalan roolia rahanpesun torjunnassa sekä sitä, mitkä rahanpesun osapuolet näyttävät aineiston perusteella hyötyvän sekä kärsivän ja millaisilla todennäköisyyksillä. Ennako-oletuksesta poiketen rahanpesu ja sitä edeltänyt rikos tai rikosvyyhti ei ainakaan törkeän tekemuodon tapauksissa tyypillisesti paljastu esimerkiksi pankkien tekemien kontrollien ja valvonnan ansiosta, vaan järjestys on käänteinen – ensin paljastuu rikollisuus, jolla rahanpesun kohteeksi päätyvä raha on alun perin saatu haltuun, ja sitten havaitaan myös rahanpesu. Rahanpesusta jäävät useammin kiinni ns. likaisen työn tekijät kuin mahdolliset toimeksiantajat, joita varten rahaa ylipäättään pestään.

1.1 Opinnäytetyön tavoite

Opinnäytetyön tavoitteena on todellisten tapausten avulla havainnollistaa, kuinka rahanpesun torjunnassa on onnistuttu taloushallinnon tai rahoitusalan työtehtävissä. Kokonaiskuvan hahmottamiseksi rahanpesusta ja sen torjunnasta kerrotaan myös yleisellä tasolla, ilmiönä ja lain näkökulmasta. Pyrkimyksenä on lisätä ymmärrystä rahanpesusta, sen torjunnasta ja torjuntatoimien tärkeydestä sekä herättää mielenkiintoa aihetta kohtaan konkreettisten esimerkkien avulla. Erityisesti tietoisuuden lisäämiselle on tarvetta, sillä ihmiset saattavat syyllistyä rahanpesuun jopa tahattomasti ymmärryksen puutteen takia (luku 2.2, viimeinen kappale).

Lisäksi opinnäytetyö pyrkii korostamaan rahanpesun torjuntaan tähtäävien toimien ja kontrollien tärkeyttä. Tutkimus sisältää konkreettisia esimerkkejä siitä, kuinka rahanpesu on havaittu, ehkäisty tai pysäytetty rahoituslalla tai taloushallinnossa työskentelevien ihmisten ansiosta. Mainittuihin toimiin ja kontroleihin kuuluvat tyypillisesti riskiarvioiden laadinta, ilmoitusvelvollisuus epäilyttävästä toiminnasta, asiakkaiden tunteminen ja heidän henkilöllisyytensä todentaminen sekä työntekijöiden itsensä koulutus ja suojelu. Vaikka suurin osa epäilyttävää toimintaa koskevista ilmoituksista osoitetaan aiheettomiksi, merkittävä osa rahanpesusta tai sen yrityksistä jäisi huomaamatta ja ennaltaehkäisemättä ilman näitä rutiininomaisia työtehtäviä.

1.2 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jossa pyritään ymmärtämään kohteen laatua, ominaisuuksia ja merkityksiä kokonaisvaltaisesti (Jyväskylän yliopisto 2021). Tutkimusmenetelmä

jättää tilaa omien tulkintojen tekemiselle, mikä on oleellista uuden tiedon tuottamisen kannalta. Kun tutkija tulkitsee aineistoa, hän pyrkii tuottamaan aiheeseen uusia näkökulmia, jotka voivat olla sisällöllisesti uusia, tai aiemmin esitettyjä, mutta vähäiselle huomiolle jääneitä. Laadulliselle tutkimukselle tyypillistä on myös induktiivisuus, eli pyrkimys tehdä johtopäätöksiä aineistosta käsin, sekä vuoropuhelu teorian ja aineiston välillä. (Puusa & Juuti 2020, 9–10.) Tutkimuksessa on myös deskriptiivisen tutkimuksen piirteitä, koska rahanpesua ja sen torjuntaa lähestytään perehdyttämistä syvemmin, eri näkökulmista.

Rahanpesuun ja sen torjuntaan yleisellä tasolla perehdytään kirjallisuuden, ajantasaisten lakien ja uutisoinnin avulla, konkreettiset esimerkit taas on vapaasti referoitu ja tarvittaessa uudelleenjäsenelty Helsingin hovioikeuden tapauksista. Tutkimuksessa käytetään laajaa teoreettista viitekehystä.

Syvyyttä ja laajemman kuvan ymmärrystä erityisesti opinnäytetyön johtopäätösten tueksi tavoitellaan puolistrukturoidulla teemahaastattelulla rahanpesun torjunnan asiantuntijan kanssa. Puolistrukturoidun haastattelumenetelmän etu on, että haastateltava saa varsin vapaasti ilmaista itseään, kun esimerkiksi valmiiden vastausvaihtoehtojen kaltaisia rajoitteita ei ole (Puusa & Juuti 2020, 106). Teemahaastattelu taas etenee valittujen teemojen ja niitä koskevien tarkentavien kysymysten varassa (Puusa & Juuti 2020, 107). Haastattelu toteutettiin ennalta sovittuna ajankohtana puhelimitse ja nauhoitettiin haastateltavan luvalla, kun hänelle oli selvennetty, mistä haastattelussa ja opinnäytetyössä on kyse. Kysymyksiä ei toimitettu haastateltavalle etukäteen, mutta niitä oli ennen haastattelun alkua luonnosteltu kymmenkunta. Lisäksi osaa vastauksista seurasi jatkokysymyksiä. Haastateltava sai jälkikäteen tarkistaa ja pyytää muokkauksia sitaatteihinsa, jotka päätyivät käytettäväksi opinnäytetyössä.

2 Rahanpesu käsitteenä ja ilmiönä

2.1 Mitä rahanpesu on?

Poliisin (2024) määritelmä rahanpesulle on seuraava: ”Rahanpesulla pyritään häivyttämään rikoksella hankitun omaisuuden tai rahan alkuperä. Tarkoitus on saada raha tai omaisuus näyttämään laillisesti hankitulta. Rahanpesu on tietoista rikollista toimintaa. Keskeistä siinä on rikoksella saadun omaisuuden peitteleminen.” Rahanpesua tapahtuu, koska lainvastaisesti hankitulla rahalla eli ”likaisella rahalla on vaikea tehdä suuria hankintoja ja sitä on vaikeampi sijoittaa yhtä tuottavasti kuin puhdasta rahaa”, ja lisäksi sen käyttö sisältää rikosoikeudellisen riskin (Hyttinen 2021, 1).

Vaikka rahanpesu sanana viittaa nimenomaan rahan pesemiseen, rahanpesun kohteena voivat lisäksi olla pörssiosakkeet, rahastot, asunto-osakkeet, kiinteistöt, autot, taide-esineet, kellot, korut, arvometallit, timantit tai mikä tahansa rahanarvoinen omaisuus, jonka alkuperä voidaan jäljittää rikokseen tai rikolliseen toimintaan (Hyttinen 2021, 2). Lisäksi rahanpesu-termi implikoi, että rahan tai tavaran voisi todella puhdistaa, eli pestä siitä pois laittoman alkuperän, mutta se ei ole mahdollista. Esimerkiksi huumeausainekaupasta saadulla likaisella rahalla ostettu auto on ihan yhtä likainen kuin raha, jolla auto ostettiin (Hyttinen 2021, 223). Kun puhutaan rahanpesusta, rikoshiödyn pesemisestä pois tai vastaavasta samaa tarkoittavasta käsitteestä, sillä tarkoitetaan sitä, että laitton alkuperä pyritään häivyttämään mahdollisimman uskottavasti.

Rahanpesun prosessi sisältää kolme vaihetta: 1) Likaisen rahan sijoittaminen lailliseen talousjärjestelmään (placement); 2) harhauttaminen eli likaisen rahan alkuperän peittäminen tai häivyttäminen (layering); 3) puhdistetun rahan integroiminen osaksi laillista taloutta (integration). Prosessi voi käytännössä näyttää esimerkiksi seuraavalta (mukaillen Poliisi 2022, 8), mutta rajojen vetäminen eri prosessivaiheiden välille erityisesti mutkikkaammissa tapauksissa ei välttämättä ole näin selkeää. (Hyttinen 2021, 26.)

- 1) Huumekauppia ostaa saamallaan likaisella rahalla käytettyjä autoja.
- 2) Autot myydään eteenpäin ja tulot todennetaan luovutuskirjojen avulla.
- 3) Tuloilla ostetaan hyödykkeitä, kuten tavaroita, palveluita tai pörssi- tai asunto-osakkeita.

Kriittisin vaihe on ensimmäinen, likaisen rahan sijoittaminen lailliseen talousjärjestelmään. Kun siinä on kerran onnistuttu, kiinnijäämisen riski laskee dramaattisesti, minkä vuoksi rahanpesun torjunnassa on panostettu nimenomaan ensimmäisen vaiheen havaitsemiseen (Hyttinen 2021, 25–26) ja siten myös rahanpesun kynnyksen nostamiseen ja houkuttelevuuden vähentämiseen.

Autokauppa on esimerkki rikollisen näkökulmasta houkuttelevasta ja kätevästä rahanpesun metodista, koska autoilla on hyvä vaihdettavuus ja kohtuullisesti rahallista arvoa sekä osto- että

jälleenmyyntivaiheessa. Tämä erottaa autot vähäarvoisista ja kehnomman vaihdettavuuden hyödykkeistä, kuten monista kotitalous- ja harrastetavaroista. Lisäksi autot ovat tavaroina vähemmän uniikkeja kuin esimerkiksi vastaavan rahallisen arvon taide-esineet ja korut, eikä niihin liity samantyyppistä todistustaakkaa aitoudesta tai vastaavasta. Autoille on myös huomattavasti enemmän potentiaalisia ostajia kuin vastaavan rahallisen arvon luksushyödykkeille.

Huumekauppias tai hänen palveluksessaan toimiva erillinen rahanpesijä saattaa myös harjoittaa sinänsä laillista liiketoimintaa, kuten pitää parturi-kampaamoja, johon hän kirjaa myynniksi huume-kaupasta saatua rahaa saadakseen sen vaikuttamaan laillisesti liiketoiminnan kautta hankitulta. Parturi-kampaamon kaltainen liiketoiminta, jossa muuttuvia kustannuksia voi syntyä vähäisesti, asiakkaasta ei välttämättä kerätä mitään tietoja ja liiketoiminnan harjoittajalta ei edellytetä ammatin harjoittamiseen liittyvää tutkintoa, todistuksia tai sertifikaatteja, voi olla rahanpesutarkoitukseen houkuttelevaa. Rahanpesua epäilevän tahon voi olla hyvin vaikeaa todentaa, onko parturi-kampaamossa tosiasiaa käynyt päivän aikana viisi vai viisikymmentä asiakasta.

Systemaattisinta eli järjestäytyneintä ja mittakaavaltaan suurinta rahanpesua harjoittavat järjestäytyneet rikollisryhmät, ”joiden tulot voivat koostua monen tyyppisestä rikollisuudesta, kuten ihmis-kaupasta, asekaupasta, huumausainerikollisuudesta, korruptiosta, väärennyksistä, laittomasta vedonlyönnistä, ympäristörikoksista ja lisääntyneissä määrin myös netissä tehtävistä petosrikoksista” (Hyttinen 2021, 2–3). Kaikkein järjestelmällisimmälle rahanpesulle on ominaista, että rikoshyötyä siirretään maasta toiseen. ”Henkilö voi esimerkiksi tehtailla petoksia Yhdysvalloissa, siirtää petoksista saamansa rahavarat siirtopalveluna Ruotsiin, ostaa Tukholman pörssistä pörssiosakkeita, antaa pörssiosakkeet asuntolainan vakuudeksi ja ostaa saamallaan lainalla sijoitusasunnon Suomesta” (Hyttinen 2021, 4). Koska rahanpesu on usein verkostomaista toimintaa, sen torjunta edellyttää sen havaitsemista, mistä raha tulee, minne se menee ja mihin se kasaantuu (Linna 2024).

2.2 Rahanpesun harjoittaminen itse tai ulkoistettuna

Rahanpesuun voi syyllistyä ottamalla vastaan, käyttämällä, muuntamalla, luovuttamalla, siirtämällä, välittämällä tai pitämällä hallussa likaista rahaa. Oleellista on kuitenkin se, että henkilöllä tai taholla on näin toimiessaan tieto tai epäily rahojen laittomasta alkuperästä. Tavallisella kansalaisellakin on silti velvollisuus olla hereillä ja suhtautua epäilevästi esimerkiksi merkittävien rahasummien vastaanottamiseen, jos hän ei tiedä, mistä rahat ovat peräisin. (Poliisi 2024.)

Likaisen rahan voi pestä puhtaaksi sama henkilö tai taho, joka on saanut rikoshyödyn – tällöin puhutaan itsepesusta – tai likaisen rahan alkuperän häivyttäminen saatetaan ulkoistaa, usein palkkiota vastaan, jolloin kyse on ns. third-party-tyyppisestä rahanpesusta (Poliisi 2022, 8–9).

”Käsitteelle ei ole olemassa toimivaa tai vakiintunutta suomenkielistä vastinetta, vaan termillä ”rahanpesu” viitataan nimenomaan third-party-tyyppiseen rahanpesuun” (Hyttinen 2021, 30.) sellaisen ihmisten puheessa, joille mainittujen kahden rahanpesutyyppin välinen ero on selkeä. Kuitenkaan se, kuinka tavan kansalaiset käyttävät termiä, ei välttämättä noudata minkäänlaista oikeaoppisuutta. Rahanpesu saattaa arkikielessä tarkoittaa yhtä hyvin third-party-tyyppistä rahanpesua kuin rahanpesua kattoterminä. Tässä opinnäytetyössä rahanpesu-termi ei ulossulje itsepesua, vaan termillä viitataan kaikenlaiseen rikollisesti saadun rahan tai tavaran alkuperän häivyttämiseen, riippumatta tekijästä.

Edellä esitetty kolmivaiheinen esimerkki rahan pesemisestä autokaupan keinoin oli itsepesua. Mikäli autokaupan keinoin harjoitetaan third-party-tyyppistä rahanpesua, se voi näyttää esimerkiksi seuraavalta (mukaillen Hyttinen 2021, 26):

- 1) Huumekauppia antaa huumekaupasta saadun käteisen rahan pestäväksi rahanpesijälle.
- 2) Rahanpesijä ostaa rahalla käytettyjä autoja.
- 3) Rahanpesijä myy autot eteenpäin ja todentaa tulot luovutuskirjojen avulla.
- 4) Rahanpesijä tekaisee työsuoritetta koskevan sopimuksen huumekauppiaan kanssa ja siirtää rahat huumekauppiaan tillille.

Fyysisen valuutan käytön minimoiminen on hankaloittanut rikoshyödyistä nauttimista monissa maissa, kuten Suomessa ja Ruotsissa (Hyttinen 2021, 1). Toisaalta rahanpesijät löytävät muutosten myötä uusia rahanpesun keinoja. ”Fyysinen valuutta voi korvautua virtuaalivaluutalla ja perinteiset pankkipalvelut varjopankkitoiminnalla” (Hyttinen 2021, 2). Varjopankkitoiminnalla tarkoitetaan ”pankkitoiminnan sääntelyn ja lakien ulkopuolella olevaa pankinomaista toimintaa, jota harjoittavat muun muassa erilaiset rahastot, pääomasijoittajat, rahoitusyhtiöt ja yrityslainoja myöntävät yritykset”. Varjopankkitoiminta ei ole lainvastaista – sillä on päinvastoin ”hyödyllinen rooli perinteisen pankkitoiminnan täydentäjänä” – mutta koska kyseessä on käytännössä markkinarahoitus, siihen liittyy omanlaisiaan riskejä. (Finanssiala 2017)

Joskus third-party-rahampesutoimintaan osallistunut henkilö on itsekin huijauksen uhri. Rikollista kautta hankittua perinteistä valuuttaa sekä tavaraa voidaan pestä kierrättämällä se eri välikäsien, ”muulien” kautta, jolloin rahan tai tavaran alkuperää on vaikeampi jäljittää (Poliisi 2024). Tyypillisesti muulit ovat Suomessa olleet henkilöitä, jotka ovat itsekin huijauksen, kuten rakkaushuijauksen eli niin kutsutun nigerialaiskirjeen uhreja, mutta syksyllä 2022 yleistyi merkittävästi rahanpesun tekemuoto, jossa nuoria aikuisia on helpon rahan avulla rekrytoitu toimimaan rahansiirroissa välikätenä (IS 2022). Poliisi varoittaakin sähköpostitse saapuvista työtarjouksista, joissa työtehtäviin oleellisesti kuuluu varojen tai tavaroiden vastaanottaminen ja välittäminen. Muulina oleminen on rangaistavaa (Poliisi 2024).

2.3 Rahanpesu yhteiskunnan ja talouden ilmiönä

”Rahanpesusta ja siitä käydystä keskustelusta on vaikea antaa selkeää kuvaa, koska rahanpesu voi olla tekemuodoiltaan ja moitittavuudeltaan hyvin eritasoista toimintaa” (Hyttinen 2021, 23). Rahanpesua on yhtä lailla pikkurikollisuus, jossa rikoksella saadun taloudellisen hyödyn arvo voi olla muutamia kymmeniä euroja, sekä valtioiden rajat ylittävä, järjestäytynyt toiminta, jossa pestään niin suuria rahasummia, että niillä on merkittävää yhteiskunnallista relevanssia. Siitä huolimatta, että rahanpesun kriminalisoinnissa on tähdätty järjestäytyneen rikollisuuden toimintaedellytysten estämiseen, huomattava määrä käräjäoikeuksiin päätyvistä rahanpesutapauksista on mainitun kaltaista pikkurikollisuutta (Hyttinen 2021, 23).

Tyypillisimmin Suomessa rahanpesusta tuomitut ovat yleensä varkauksilla tai petoksilla hankittua rahaa siirteleviä muuleja, jotka kuuluvat likaisen rahan hankkineen henkilön lähipiiriin ja jotka pesevät rahaa vain joidenkin tuhansien eurojen arvosta. Tuomiot ovat yleensä sakkoja tai ehdollista vankeutta – harvoin ehdotonta vankeutta eli tosiasiallisesti vankilaan joutumista. (Yle 2020.)

Edellä kuvattu ei toisaalta kerro siitä, että systemaattisempi, laajemman mittakaavan rahanpesu olisi Suomessa täysin marginaalinen ilmiö. Rahanpesu jää piilorikollisuudeksi sitä yleisemmin, mitä järjestäytyneempää se on (Hyttinen 2021, 4.) Asia on näin siitä huolimatta, että rahanpesun kriminalisoinnissa on alun perin tähdätty nimenomaan järjestäytyneen rikollisuuden toiminnan ja laajentumisen ehkäisyyn (Hyttinen 2021, 28). Voidaan siis sanoa, että rahanpesun vastaisella lainsäädännöllä on tosiasiaassa saatu puututtua enemmän muihin ongelmiin kuin niihin, joita lakien säätämällä lähtökohtaisesti pyrittiin kitkemään.

Rahanpesu onkin olennainen osa talousrikollisuutta, harmaata taloutta ja järjestäytyntä rikollisuutta (Poliisi 2024). Seuraava lainaus auttaa hahmottamaan ilmiön mittakaavaa.

Yhdistyneiden kansakuntien (YK) alaisuudessa toimiva huumeiden ja rikollisuuden torjunnasta vastaava toimisto UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) on arvioinut, että rikoshyödyn määrä on 2–5 prosenttia maailman vuosittaisesta bruttokansantuotteesta. Maailmanpankin (World Bank) arviot rahanpesun volyymista ovat olleet samansuuntaisia. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että rikoshyötyä on maailman vuosittaisessa talouskierrossa noin 1 700–4 300 miljardia dollaria. Keskiarvoltaan se vastaa esimerkiksi Ranskan tai Iso-Britannian vuosittaisia bruttokansantuotteita. (Hyttinen 2021, 2.)

Viranomaiset saavat takavarikoitua tai jäädytettyä vain prosentin pestyistä varoista (Rahanpesu 2024). Rahanpesu muodostaakin uhan yhteiskuntajärjestykselle ja lailliselle taloudelle.

Koska rahanpesu on lainvastaisuutensa ja yhteiskunnallisen relevanssinsa vuoksi kiinnostava ilmiö, sitä on käsitelty myös viihteessä. Rahanpesun ympärille rakentuvat muun muassa elokuvat

The Laundromat (2019), The Big Short (2015), The Wolf of Wall Street (2013) ja American Hustle (2013). Rahanpesun ympärillä on siis nähtävissä jonkinlaista viehätystä, mutta sen harjoittamiseen lopulta ryhtyy vain hyvin pieni vähemmistö väestöstä esimerkiksi Suomessa. Oleellista lienee, että keskimäärin suomalaiset eivät ylipäättään halua hankkia varallisuutta tai muuta omaisuutta rikollisin keinoin, joten heillä ei ole mitään tarvetta myöskään pestä rikoshyötyä pois. Esimerkiksi verojen maksamiseen suomalaiset suhtautuvat hyvin myönteisesti – 94 prosenttia kansalaisista pitää verojen maksamista tärkeänä, ja 84 prosentin mielestä verojen kiertäminen on aina väärin (Verohallinto 2023). Lisäksi suomalaiset ovat keskimäärin haluttomia rikkomaan lakia edes siinä tilanteessa, että se on ristiriidassa henkilön oman moraalin kanssa (Yle 2014).

2.4 Rahanpesu rikoksena

2.4.1 Lainsäädäntö rahanpesun torjunnasta

Vaikka intressi kyseenalaisesti hankitun rahan tai tavaran alkuperän häivyttämiseen on varmasti ollut olemassa yhtä kauan kuin ihminenkin, rahanpesulle on muodostunut terminologiaa ja sitä on alettu kriminalisoida vasta hiljattain. Italiassa, jossa rahanpesu tunnustetaan vakavaksi yhteiskunnalliseksi ongelmaksi, joitakin rahanpesun tekemuotoja on kriminalisoitu 1970-luvulla. Ensimmäiset modernit rahanpesurikoslait säädettiin Yhdysvalloissa 1980-luvulla (Hyttinen 2021, 24), mihin vaikutti vuonna 1971 alkanut kampanja Sota huumeita vastaan (engl. War on drugs) (Yle 2014). Lain keinoin tapahtuvan rahanpesun torjunnan alkutaival keskittyi rahanpesuun nimenomaan huumausainerikosten lieveilmiönä, kuten voi päätellä YK:n vuonna 1988 laatimasta Wienin yleissopimuksesta. Ensimmäisessä kansainvälisessä sopimuksessa, jossa määriteltiin rahanpesurikoksen tekemuodot ja veloitettiin osapuolet kriminalisoimaan rahanpesu, oli määritelty rahanpesun esirikoksiksi ainoastaan huumausainerikokset (Hyttinen 2021, 35–37). EU puolestaan aloitti järjestelmällisen rahanpesun vastaisen toimintansa 1990-luvun alussa (Niuro 2013).

”Suomessa rahanpesu kriminalisoitiin ensimmäistä kertaa tammikuussa 1994 kätkemisrikoksen yhtenä tekemuotona” (Hyttinen 2021, 14). Sitten rahanpesua koskevaa lainsäädäntöä täsmennettiin monilta osin vuonna 2003 (RL 39/1889). Lakia rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä muutettiin 23.3.2023 tehdyllä eduskunnan päätöksellä, joka laajensi tilitoimistojen, rahoituslaitosten ynnä muiden ilmoitusvelvollisuutta havaitsemastaan epäilyttävästä toiminnasta (444/2017). Lakimuutos nosti rahanpesun torjunnan aiempaa enemmän julkiseen keskusteluun.

Rikoslain (39/1889) luvun 32, pykälän 6 mukaan rahanpesuun syyllistyy henkilö, joka:

1) ”ottaa vastaan, käyttää, muuntaa, luovuttaa, siirtää, välittää tai pitää hallussaan rikoksella hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä tai peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän tai avustaakseen rikosentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset” taikka

2) ”peittää tai häivyttää rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn taikka näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvat määräämistoimet tai oikeudet taikka avustaa toista tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä.”

Saman luvun pykälä 7 määrittelee törkeän tekoasteen siten, että rahanpesussa rikoksen kautta saatu omaisuus on ollut erittäin arvokas tai että rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti, sekä teko on kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Rahanpesusta voi saada sakkorangaistuksen tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Törkeästä rahanpesusta voi saada vähintään neljä kuukautta ja enintään kuusi vuotta vankeutta. Molemmissa tekoasteissa pelkkä yritys on rangaistava. (RL 39/1889)

Kahden eri tekoasteen lisäksi rikoslain 32. luvussa on kriminalisoitu kolme muuta rahanpesuun liittyvää tekoa:

Salahanke törkeän rahanpesun tekemiseksi (32:8) on teko, jossa sovitaan toisen kanssa tehtäväksi törkeä rahanpesurikos, ”jonka kohteena on lahjuksen antamisen, lahjuksen ottamisen, tiettyihin veroihin kohdistuvan törkeän veropetoksen tai törkeän avustuspetoksen tuottama hyöty tai sen tilalle tullut omaisuus”. Rikoksesta voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Tuottamuksellinen rahanpesu (32:9) on teko, jossa ryhdytään 6 §:ssä kuvailtuun rahanpesuun törkeästä huolimattomuudesta. Rikoksesta voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Rahanpesurikkomus (32:10) on rahanpesua tai tuottamuksellista rahanpesua, joka on omaisuuden arvo tai muut seikat huomioiden kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Rikoksesta voidaan tuomita sakkoon.

Huomionarvoista on, että henkilö saattaa olla täysin tietämätön rahanpesurikoksen tunnusmerkistön täyttymisestä, kun teko on kokonaisuutena ollut pienimuotoinen eikä siihen ole juuri käytetty harkintaa. Esimerkiksi tapahtumaketju, jossa henkilö on anastanut viidenkymmenen euron setelin ja ostanut sillä pullon alkoholijuomaa, voidaan sinänsä luokitella rahanpesuksi, vaikka henkilö todennäköisesti arvioi toimivansa lainvastaisesti ainoastaan esirikoksen – tässä tapauksessa setelin

anastamisen – osalta, ei anastetun rahan kuluttamisen osalta (mukaillen Hyttinen 2021, 28). Eri asia on, kohdeltaisiinko tällaista vähäisen moitittavuuden menettelyä lain silmissä käytännössä rahanpesuna.

2.4.2 Rahanpesu edellyttää aina esirikosta

Rahanpesua edeltää aina esirikos, eli keino, jonka kautta likaista rahaa tai tavaraa on saatu haltuun. ”Esirikos on rahanpesuun liittyvä käsitteellinen välttämättömyys, koska ilman esirikosta ei olisi likaista rahaakaan” (Hyttinen 2021, 29). ”Esirikos” on rikoslain termi, mutta sitä ei löydy rahanpesurikostunnusmerkistöstä (Hyttinen 2021, 227). Rahanpesusta ei voida tuomita ilman esirikosta, mutta toisaalta rahanpesu on esirikokseen nähden itsenäinen teko, josta voidaan tuomita, vaikka esirikos olisi vanhentunut (Poliisi 2022, 7).

Tyypillisesti esirikoksia voivat karkeasti laskevassa yleisyysjärjestyksessä olla petosrikos, huu-
mausainerikos, veropetos, velallisrikos, varkaus tai kavallus. Esirikos voi kuitenkin olla mikä tahansa Suomen lain mukaan rangaistava teko, joka on tuottanut taloudellista hyötyä ja joka on voitu todeta tapahtuneeksi. Esirikosten joukkoa tai niitä koskevien selvitysten tarkkuutta ei ole rajattu – ei siis ole olemassa tyhjentävää listaa mahdollisista rahanpesun esirikoksista. (Poliisi 2022, 7.) Esirikosta ei ole pakko olla listattuna juuri rikoslakiin, vaan sellainen voi olla esimerkiksi liikenteen palveluita koskevan lain 32/2017 rikkominen harjoittamalla luvatonta ammattimaista liikennettä, kuten pimeää taksitoimintaa (Hyttinen 2021, 29).

Se, että esirikos täytyy voida todeta tapahtuneeksi, ei kuitenkaan edellytä sen tarkkaa määrittelyä, tekijän saamista tuomittavaksi tai edes sitä, että tekijä olisi tiedossa. Luvussa neljä esitellään kaksi tapausta, joissa tuntemattomaksi jäänyt tekijä on huijannut yksityishenkilön tai yrityksen tekemään tilisiirron rikoskumppaninsa pankkitilille, ja rikoskumppani eli rahanpesijä on saanut tuomion siitä huolimatta, että esirikoksen tekijä eli huijari ei ole jäänyt kiinni. Se, että esirikosta ei kyetä riittävän tarkasti todentamaan tapahtuneeksi, eli myöskään rahanpesua ei kyetä todentamaan, on johtanut monissa isoissakin vyyhdeissä sanktiotta jäämiseen (Linna 2024).

Vaikka rahanpesu ja esirikos ovat toisistaan erilliset ja itsenäiset rikokset, rikosoikeudellista vastuuta on rajoitettu niissä tapauksissa, joissa kyseisten rikosten tekijä on sama eli kyse on itsepestä. Rikoslain ”rahanpesuluvussa” tarkoitettua rikoksesta ei tuomita henkilöä, joka on osallinen siihen rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn (32:11). Pykälä täsmentää, että joillakin edellytyksillä, kuten rikoskumppanin avustamisella seuraamusten välttämiseksi, rahanpesusta tai törkeästä rahanpesusta voidaan kuitenkin tuomita. Nykyisen

lainsäädännön haaste on kuitenkin se, että koska itsepesusta ei tyypillisesti tuomita erikseen, osa rahanpesun todellisesta volyymista jää piiloon (Linna 2024).

2.4.3 Terrorismin rahoittamisen torjunnasta lyhyesti

Opinnäytetyö käsittelee rahanpesun torjuntaa, mutta koska rahanpesun sekä terrorismin rahoittamisen torjunta niputetaan yhteen niin monissa yhteyksissä – hyvänä esimerkkinä laki 444/2017 nimeltä Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä – on asianmukaista sivuta lyhyesti myös terrorismin rahoittamista ja sen torjuntaa sekä selventää, mitä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia niillä on rahanpesuun ja sen torjuntaan.

Terrorismin rahoittamisella tarkoitetaan laillista tai laitonta alkuperää olevien varojen hankkimista tai keräämistä terroristiseen tarkoitukseen. Rikosten välillä voi siis olla syy-yhteys – henkilö saattaa hankkia ensin rahaa laittomin keinoin ja sitten käyttää sitä terrorismin rahoittamiseen. Kyseisistä rikoksista on perusteltua puhua samassa yhteydessä, koska molemmissa tapahtuu kyseenalaista rahaliikennettä ja molempia voi torjua tällaista rahaliikennettä estämällä. Terrorismin rahoittamista torjutaan muun muassa jäädyttämällä varallisuutta, jota epäillään käytettävän terroristisiin tarkoituksiin. Päätökset varojen jäädyttämisestä tekee Keskusrikospoliisin alaisuudessa toimiva Rahanpesun selvittelykeskus. (Poliisi 2024.)

Rahanpesun torjunnalla ja terrorismin rahoittamisen torjunnalla on kuitenkin keskeisiä eroja. Rahanpesussa oleellista on rahan lähde – raha tai muu omaisuus on hankittu rikollisin keinoin, minkä jälkeen rikoshyöty pyritään pesemään pois, jotta varoja voi käyttää osana laillista taloutta. Terrorismin rahoittamisessa oleellista taas on rahan käyttökohde. Raha itsessään voi olla joko laillisesti, laittomasti tai molemmilla tavoilla hankittua, mutta käyttökohde eli terrorismin rahoittaminen on lainvastainen. Tapauksissa, joissa laillisesti hankittua rahaa käytetään rikollisiin tarkoituksiin, saataan puhua käänteisestä rahanpesusta (Hyttinen 2021, 31). Rahanpesun voi siis ajatella olevan päinvastainen rikos kuin terrorismin rahoittaminen.

3 Rahanpesun torjunta

Rahanpesun torjunnan tavoitteena on sekä hankaloittaa järjestäytyneen rikollisuuden toimintaedellytyksiä että suojella laillista talousjärjestelmää. Rahanpesun torjuntaan liittyvät toimet ja sääntely ovat kehittyneet lyhyessä ajassa ja kehittyvät edelleen nopeaa tahtia. Oikeastaan sääntely ja jatkuvasti uudistuvat rahanpesun tekemuodot käyvät ikään kuin kilpajuoksua keskenään (HS 2021.) Rahanpesu ei siis ole mutkaton kokonaisuus lainsäätäjille, poliiseille, syyttäjille, asianajajille ja tuomareille. Muutosherkkyytensä vuoksi se on vaikeasti hallittava rikosoikeuden ja muun sääntelyn osa-alue (Hyttinen 2021, 5).

Vaikka lainsäädännössä on alettu noteerata rahanpesu esirikoksestaan erillisenä ja itsenäisenä rikoksena vasta hiljattain – kuten luvun 2.4.1 alussa todettiin – nykyään rahanpesu on kriminalisoitu useiden valtioiden omassa lainsäädännössä. Sen lisäksi on valtioiden rajat ylittäviä liittoja ja järjestöjä, joiden jäsenmaat ovat sitoutuneet erinäisiin rahanpesun torjuntaan tähtääviin toimiin tai vähintään pitävät tällaisten liittojen suosituksia hyvin painavina. Keskeinen osa tällaisia rahanpesun torjuntaan tähtääviä toimia ovat preventiiviset eli ennaltaehkäisevät toimet, jollaisista monet ovat hyvin rutiininomaisia ja ruohonjuuritasolla: rahavirtojen tarkkailu, asiakkaiden tunteminen ja ilmoitusvelvollisuus.

3.1 Rahanpesun torjunta kansainvälisesti

Merkittävimpiä rahanpesun torjuntaan tähtäävistä globaaleista järjestöistä on Yhdistyneet kansakunnat (YK), jonka vuonna 1988 laatima Wienin yleissopimus oli ensimmäinen kansainvälinen sopimus liittyen rahanpesun tekemuotoihin ja kriminalisointiin, joskin ainoastaan huumausainerikollisuuteen liittyvänä oheisrikollisuutena. Sopimuksen osapuolia ovat lähes kaikki maailman valtiot, mukaan lukien Suomi. Myöhemmin, vuonna 2000 laaditussa Palermon yleissopimuksessa rahanpesu tunnustetaan jo omaksi rikostyyppikseen. (Hyttinen 2021, 35–38.)

YK:n ohella merkittävä globaali toimija rahanpesun torjunnassa on vuonna 1989 perustettu Financial Action Task Force (FATF), taloudellisesti hyvin toimeentulevista valtioista koostuva hallitusten välinen järjestö. FATF antaa yleissuosituksia ja maakohtaisia suosituksia, jotka velvoittavat eri valtioiden lainsäätäjiä varsin vahvasti johtuen FATF:n vankasta asemasta kriminaalipoliittisena toimijana. Esimerkkinä tästä asemasta toimii se, että vaikka kaikki Euroopan unionin jäsenmaat eivät ole FATF:n jäsenmaita, FATF:n valta ulottuu välillisesti myös niihin, koska 2000-luvulta alkaen EU on omassa lainsäädännössään – joka ajaa jäsenmaiden oman lainsäädännön yli niiden ollessa ristiriidassa keskenään – tukeutunut vahvasti FATF:n linjauksiin. (Hyttinen 2021, 38–39.)

Eurooppalaisista toimijoista sekä Euroopan unioni että Euroopan neuvosto (EN) ovat osallistuneet rahanpesun torjuntaan 1990-luvun alusta lähtien. Vuonna 1990 EN:n laatima Strasbourgin konfiskaatiosopimus velvoitti sopimusosapuolet kriminalisoimaan rahanpesun sekä määritteli, millaisia tekoja on pidettävä rahanpesuna. Kriminalisointivelvoitteiden osalta konfiskaatiosopimus vastasi kaksi vuotta aiemmin laadittua Wienin yleissopimusta, mutta uutta siinä oli se, että se laajensi rahanpesun käsitteen koskemaan kaikkea rahanpesua riippumatta likaisen rahan alkuperästä. Vaikka sopimus velvoitti ainoastaan siihen sitoutuneita EN:n jäsenmaita, se vaikutti myös globaalisti siihen, kuinka laajana käsitteenä rahanpesua alettiin pitää. (Hyttinen 2021, 42–43.)

Vuonna 2005 EN laati Strasbourgin sopimuksen täydentämiseksi sekä ajantasaiseksi päivittämiseksi Varsovan yleissopimuksen, joka koski rikoshyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista sekä terrorismin rahoituksen estämistä. Vielä Strasbourgin sopimuksessa terrorismin rahoittamisen torjuntaa ei ollut lainkaan linkitetty rahanpesun torjuntaan, mutta syyskuun 11. päivän terroriteot vuonna 2001 aikaansivat intressin sitouttaa valtiot estämään ja selvittämään terrorismin rahoitusta entistä vahvemmin. Toistaiseksi sopimusta voidaan pitää kattavimpana rahanpesun vastaisena kansainvälisenä yleissopimuksena. (Hyttinen 2021, 44–45.)

EU taas on vuosina 1991–2028 antanut kuusi direktiiviä, joilla on pyritty harmonisoimaan rahanpesulainsäädäntöä jäsenmaissa. Ensimmäisessä, vuoden 1991 direktiivissä jäsenmaat ”velvoitettiin huolehtimaan siitä, ettei niiden rahoitusjärjestelmää voida käyttää rahanpesutarkoituksiin”. Toisella, vuoden 2001 direktiivillä lähinnä täydennettiin edeltäjänsä. Kolmas, vuoden 2005 direktiivi kiristi preventiivistä lainsäädäntöä, kuten velvollisuutta asiakkaiden tuntemisesta. Kymmenen vuotta myöhemmin neljäs direktiivi kumosi edeltäjänsä ja päivitti edelleen preventiivistä sääntelyä. Vuonna 2018 viides direktiivi täydensi edeltäjänsä, merkittävänä lisäyksenä virtuaalivaluutta koskevat sääntelyvelvoitteet. (Hyttinen 2021, 45–56.) Vuoden 2021 kuudes direktiivi, joka oli osana neljän lainsäädäntöehdotuksen nippua eli niin sanottua rahanpesupakettia, kumosi edeltäjänsä ja sisälsi säännöksiä erinäisten viranomaisten tehtävistä ja valtuuksista (Rahanpesu 2024).

Kuten kaikista tässä alaluvussa luetelluista sopimuksista, laeista, direktiiveistä ja toimielimistä voi päätellä, rahanpesun torjunta on koko ajan tarkemmin säädeltyä kansainvälisellä tasolla. Se luonnollisesti kuluttaa jatkuvasti enemmän taloudellisia resursseja sekä henkilöresursseja yhteiskuntien eri tasoilla ja ammattikunnissa. Voimakkaasti lisääntyneisiin velvoitteisiin nähden rahanpesun selvittelykeskuksissa globaalisti on kuitenkin varsin vähän henkilöstöä – vain hiukan yli 4000 (Linna 2024). Rahanpesun torjunnan globaaleja kustannuksia on hyvin vaikea arvioida johtuen niiden moninaisuudesta – henkilöstöressien lisäksi kustannuksia uppoaa muun muassa tietojärjestelmiin ja rahanpesurikoksia koskeviin oikeuskäsittelyihin (sikäli kun kulut jäävät valtion vahingoksi) – mutta esimerkiksi brittiläinen LexisNexis Risk Solutionsin talousrikollisuuden torjunnan globaaleja

kustannuksia selvittänyt raportti arvioi summan liikkuvan yli 200 miljardissa dollarissa vuosittain (Fintech Global 2023).

Rahanpesun onnistuneen torjunnan kannalta on oleellista myös sanktioida tahoja, jotka laiminlyövätkin velvoitteitaan. Sanktiot toimivat ennakkotapauksina ja niillä voi olla myös pelotevaikutus. Esimerkiksi tapaus, jossa Danske Bankin oma selvitys paljasti sen oman, sittemmin lakkautetun virolaisyksikkönsä kautta tapahtuneen rahanpesua noin 200 miljardin euron edestä vuosina 2007–2015, aiheutti merkittävää mainehaittaa pankille. Lisäksi Danske Bank joutui maksamaan sakkoja ja korvauksia yhteensä liki 2,1 miljardia euroa. (MTV Uutiset 2022.)

3.2 Rahanpesun torjunta Suomessa

Sitä, kuinka rahanpesun torjuntaa tulee Suomessa harjoittaa, säätelevät Suomen oma lainsäädäntö ja valvontaviranomaiset, EU-lainsäädäntö sekä kansainväliset sopimukset. Ensimmäistä kertaa Suomelle tuli velvoite rahanpesun vastaisiin toimiin, joskin ainoastaan huumausainekaupan osana, Wienin yleissopimuksen myötä vuonna 1988. Kuten alaluvussa 2.4.1 todettiin, ”Suomessa rahanpesu kriminalisoitiin ensimmäistä kertaa tammikuussa 1994 kätkemisrikoksen yhtenä teko-
muotona” (Hyttinen 2021, 14). Sittemmin rahanpesua koskevaa lainsäädäntöä täsmennettiin monilta osin vuonna 2003 (RL 39/1889). Erillistä rahanpesulakia ei kuitenkaan ollut tullut voimaan ennen vuotta 2017.

Suomalaisen rahanpesulainsäädännön kannalta merkittävä tapahtuma oli edellisessä alaluvussa luetelluista EU:n rahanpesua koskevista direktiiveistä neljännen antaminen, jonka seurauksena ”säädettiin kesäkuussa 2017 voimaan tullut uusi laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (444/2017) eli niin sanottu rahanpesulaki” (Hyttinen 2021, 52). Lakia on sittemmin täydennetty ainakin vuosina 2018, 2020 ja 2023. Viimeisin, vuoden 2023 lakiuudistus, laajensi vastuita asiakkaan tuntemisesta ja ilmoitusvelvollisuudesta sekä nosti rahanpesun ja sen torjunnan julkiseen keskusteluun.

Laajan sääntelyn noudattaminen edellyttää useiden eri tahojen ja ammattikuntien yhteistyötä. Rahanpesun torjunnassa ja terrorismin rahoituksen estämisessä onkin mukana liuta suomalaisia virastoja ja muuta julkishallintoa: valtiovarainministeriö, Suomen Asianajajaliitto, Rajavartiolaitos, Tulli, aluehallintovirastot, Finanssivalvonta, Poliisihallitus, Patentti- ja rekisterihallitus, Verohallinto, suojelupoliisi sekä keskusrikospoliisin alaisuudessa toimiva rahanpesun selvittelykeskus (Rahanpesu 2024).

Viranomaistahojen lisäksi rahanpesun vastaista työtä tehdään rivikansalaisten voimin hyvin monissa eri työpaikoissa ja ammattikunnissa. Lakia rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä sovelletaan esimerkiksi pankkeihin, muihin rahoituslaitoksiin, tilitoimistoihin, tilintarkastajiin, kiinteistövälitysliikkeisiin, vuokranantajiin, yritys- tai rahoituspalvelun tarjoajiin ja panttilainauslaitoksiin. Niiden on tunnettava asiakkaansa hyvin, laadittava riskiarvio ja päivitettävä sitä säännöllisesti sekä selvitettävä heiltä saapuvien suurten rahasummien alkuperä, mikäli on aihetta epäillä niiden laillisuutta. Suurten käteisnostojen tapauksessa on tiedusteltava myös rahan käyttökohdetta. Lisäksi kenen tahansa liike- tai ammattitoimintana tavaroita tai taide-esineitä myyvän on tehtävä ilmoitus rahanpesun selvittelykeskukselle vähintään 10 000 euron käteismaksuista, vaikka niissä ei sinänsä olisi mitään epäilyttävää. (444/2017.) Tehtävissä on siis oleellista seurata rahavirtoja.

Ilmoituksia epäilyttävistä rahansiirroista tehdään rahanpesun selvittelykeskukselle kymmeniä tai jopa satoja tuhansia vuosittain. Määrissä on ollut selkeästi nouseva trendi. Vuonna 2018 ilmoituksia tehtiin lähes 40 000, vuonna 2019 lähes 65 000 (Hyttinen 2021, 3) ja vuonna 2020 reilut 62 000. Vuonna 2021 vastaanotettuja ilmoituksia oli ennätysellinen määrä, 3 692 641 kappaletta, mikä johtui virtuaalivaluuttapalveluiden tarjoajien tekemien ilmoitusten poikkeuksellisesta määrästä, johon sisältyi myös takautuvasti tehtyjä ilmoituksia. Vuonna 2022 ilmoituksia vastaanotettiin reilut 230 000, mitä voi pitää vähemmän poikkeuksellisena. (TS 2023) Valtava enemmistö ilmoituksista ei kuitenkaan johda jatkotoimenpiteisiin. Esimerkiksi 40 000 ilmoituksesta vuodelta 2018 jatkotoimenpiteisiin johti vain 1 401 (Hyttinen 2021, 3), kolme ja puoli prosenttia.

Tehtyjen tai jatkotoimenpiteisiin johtaneiden ilmoitusten määrä ei kuitenkaan riitä antamaan kokonaiskuvaa siitä, kuinka paljon ilmoitusvelvolliset tekevät rahanpesun estämiseksi. Taloushallinto- ja rahoitusala pääsevät seuraamaan laajasti rahavirtoja ja tarvittaessa estävät epäilyttäviä rahansiirtoja ja käteisnostoja, kuten luvun neljä tutkimusaineistosta käy ilmi. Monissa rahanpesutapauksissa taloushallinto- ja rahoitusala ovatkin ainoat tahot, jotka käytännössä voivat estää niiden tapahtumisen. Se on ensiarvoisen tärkeää, sillä kerran käteiseksi nostettua ja muualle luovutettua liikaista rahaa ei todennäköisesti kyetä enää jäljittämään. Tietoisuus taloushallinto- ja rahoitusalan harjoittamasta valvonnasta ja kontroleista nostaa rahanpesun riskisyyttä ja tekee siitä vaivalloisempaa.

Visma Solutionsin teettämän tutkimuksen mukaan suomalaisyritykset kuitenkin noudattavat rahanpesulakia puutteellisesti. ”Asiakkaiden ja näiden edustajien tunnistamisesta sekä henkilöiden henkilöllisyyden todentamisesta suoriudutaan yrityksissä hyvin. Yli 80 % vastaajayrityksistä kertoi pitävänsä näistä asioista huolta.” Sen sijaan vain alle 40 % yrityksistä suorittaa lain edellyttämiä tarkastuksia siitä, kohdistuuko asiakkaisiin tai heidän liiketoimintaansa pakotteita. Vain alle 30 % tekee asiakaskohtaisia riskiarviointeja. Yrityksillä esiintyy paljon heikkoa ymmärrystä lain mukaisten velvoitteiden hoitamisesta esimerkiksi asiakkaan tuntemiseen liittyen. (HS 2023.)

4 Tutkimusaineiston tulokset

Aineistona oli kymmenen Helsingin hovioikeuden 26.3.2024 toimittamaa, törkeästä rahanpesusta annettua tuomiota, joissa tuomiot on annettu vuosina 2020–2022. Tuomiot oli poimittu Poliisin 11.10.2022 julkaisemassa raportissa Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä – Törkeät rahanpesutuomiot Helsingin hovioikeudessa 2019–6/2022 olleesta listauksesta. Saadusta aineistosta on poimittu lähempään tarkasteluun kolme tapausta, joissa rikoksentehtäjän kiinnijääminen on läheisimmin liittynyt taloushallinnon tai rahoitusalan toimintaan: valppauteen, valvontaan ja kontrolleihin.

Aineistona olleet tuomiot, lähempään tarkasteluun otetut kolme tuomiota lihavoituna:

- R 19/1699
- R 19/1712
- R 20/458
- R 19/2704
- R 20/1360
- R 19/90
- R 19/293
- **R 20/931**
- **R 21/80**
- **R 21/958**

Syy, miksi suurin osa tuomioista ei ollut opinnäytetyön kannalta käyttökelpoisia oli se, että niissä rahanpesun havaitseminen tai torjunta ei johtunut taloushallinto- tai rahoitusalan roolista. Suurimmassa osassa tapauksista rikoksentehtäjä jäi ensisijaisesti kiinni yhdestä tai useammasta rahanpesun esirikoksesta – petosrikoksesta, huumausainerikoksesta (salakuljetus, hallussapito, myynti), väärennysrikoksesta tai rekisterimerkintärikoksesta – ja rahanpesu paljastui vasta sen myötä. Luultavasti esirikos tai esirikokset ovat myös rikoksentehtäjän näkökulmasta olleet ensisijaista toimintaa, ja rahanpesu on ollut joko niiden liitännäisenä tuleva ylimääräinen velvollisuus tai katveeseen jäänyt rike, johon rikoksentehtäjä ei välttämättä ole edes ymmärtänyt syyllistyvänsä.

Tämän otannan perusteella vaikuttaa todennäköiseltä, että rahanpesu tyypillisesti paljastuu muiden rikosten kylkiäisenä, kun tapahtumaketjua tutkitaan, eikä siinä järjestyksessä, että esimerkiksi epäilyttävän tilisiirron tai käteisnoston myötä paljastuisi rahanpesu, esirikos tai jopa esirikosten vyyhti. Toisaalta näistä kymmenestä tapauksesta kolmessa rikollisen toiminta havaittiin tai sen jatkuminen estettiin nimenomaan taloushallinto- ja rahoitusalan toiminnan ansiosta, mikä on varsin merkittävä suhdeluku. Tarkastelussa tosin oli nimenomaan törkeitä rahanpesutuomioita – opinnäytetyön aihealueen ulkopuolelle jää se, näyttäisikö jakauma erilaiselta lievemmän tekemuodon rahanpesutapauksissa.

4.1 Tuomio R 21-958 – rakkaushuijaus

Rakkaushuijauksessa oli kolme osapuolta, joista käytetään selkeyden vuoksi kirjainkoodeja: tuntemattomaksi jäänyt tekijä A (jäljempänä myös ”mies”, koska esiintyi miehenä), joka esiintyi tekais-tulla identiteetillä ja huijasi osapuolelta C 35 000 euroa; tekoaikaan noin 40-vuotias ulkomaalais-taustainen mieshenkilö B, joka vastaanotti huijauksen kohteelta C 35 000 euroa pankkitililleen; sekä suomalainen keski-ikä ohittanut nainen C, joka oli petosrikoksen uhri. Tuntemattomaksi jää-nyt tekijä A oli syyllistynyt petosrikokseen huijattaessaan C:ltä 35 000 euroa, mutta koska tekijää ei saatu jäljitettyä, häntä ei ole voitu tuomita rahanpesun esirikoksesta. Kyseinen henkilö oli ohjannut mainitut 35 000 euroa lähetettäväksi mieshenkilön B pankkitilille. Tämän jälkeen B yritti nostaa va-roja käteiseksi, mutta se epäonnistui pankin toimien ansiosta. Henkilö B siis koetti pestä henkilön A vastaanottaman rikoshyödyn puhtaaksi.

Tapaus tuli vireille Itä-Uudenmaan käräjäoikeuteen 3.7.2020. Kuten mainittu yllä, esirikoksen teki-jää A ei voitu syyttää eikä siten tuomita petoksesta, koska häntä ei saatu kiinni. Rahanpesijä B sai kuitenkin tuomion törkeästä rahanpesusta 4.3.2021 ja määrääjassa ilmaisi tyytymättömyytensä tuomioon, joka ei siten saanut lainvoimaisuutta. Helsingin hovioikeus kuitenkin päätti 26.1.2022, että käräjäoikeuden antamaa tuomiota ei muuteta, ja hovioikeuden päätös on lainvoimainen.

Huijauksen kohde C oli kesällä 2018 tutustunut verkossa mieheen A, joka esiintyi kutakuinkin nai-sen itsensä ikäisenä amerikkalaisena insinöörinä. Mies sanoi työskentelevänsä merellä sekä ole-vansa leski ja kahden aikuisen lapsen isä. Osapuolet olivat kirjoitelleet Facebookissa sekä puhu-neet puhelimesta, mutta videopuhelut eivät olleet onnistuneet. Myöskään suunniteltu tapaaminen ei koskaan toteutunut – naisen olisi pitänyt maksaa matka miehelle, koska oli esittänyt kutsun. Mies oli ryhtynyt viemään yhteydenpitoa läheisempään suuntaan melko nopeasti ja ollut hyvin aloitteellinen jopa avioliiton solmimiseksi. Siitä osapuolet eivät olleet sopineet, mutta heidän oli määrä muuttaa yhdessä Etelä-Eurooppaan.

Joidenkin viikkojen ja kuukausien kuluttua keskustelu oli kääntynyt raha-asioihin. Osapuolet olivat keskustelleet töistään, tulotasostaan ja omaisuudestaan. Nainen oli kertonut omistavansa kaksi ta-loa, joita hän oli myymässä. Mies puolestaan oli antanut ymmärtää olevansa varakas ja näyttänyt tiillään olevia miljoonia. Muuttosuunnitelmat alkoivat konkretisoitua, vaikka mitään asuntoa ei ollut tiedossa, mutta nainen oli vakuutettu siitä, että hänen tulisi siirtää miehen tilille 35 000 euroa asun-non hankkimista varten tarvittavaa käsirahaa.

Naiselle on rahojen siirtoa varten lähetetty ensin turkkilaisen ja sitten amerikkalaisen pankin tilitie-dot, mutta rahasumman siirto ei ollut onnistunut, jolloin mies A oli pyytännyt lähettämään rahat ”suo-malaisen ystävänsä” B pankkitilille. Tilisiirto 35 000 euroa lähetettiin merkinnällä ”lainaksi”. Ennen

tilisiirtoa osapuolet B ja C kävivät puhelinkeskustelun, jossa B ei kieltänyt tuntevansa A:ta, ja tilisiirron jälkeen B pyrki aktiivisesti ja sinnikkäästi saamaan tililleen saapuneet varat käyttöönsä. Viesteissä B oli maininnut sekä A:n että C:n etunimeltä. Kaikesta päätellen henkilö B ymmärsi, mihin oli osallistumassa.

Tilisiirron jälkeen henkilö A oli poistanut sosiaalisen median tilinsä, eikä hänen henkilöllisyyttään ole saatu selville. Henkilö A oli toisinaan jälkikäteen ottanut yhteyttä C:hen.

Varojen siirto suomalaiselle pankkitilille oli siis onnistunut, mutta B ei ollut saanut varoja nostettua, koska pankki oli halunnut C:n lähettävän heille selvityksen lainasta. B oli kehottanut C:tä toimittamaan pankille selvityksen siitä, ettei B ollut lainan saaja, vaan hänen oli määrä ostaa jotain C:n ystävälle, A:lle. Melkein kuukauden kuluttua tilisiirrosta B oli kehottanut C:tä peruuttamaan tilisiirron ja luovuttamaan varat hänelle käteisellä heidän tavatessaan. Tämä ei toteutunut, vaan huijauksen kohteena ollut rahasumma 35 000 euroa takavarikoitiin lopulta B:n pankkitililtä ja palautettiin C:lle.

On selvää, että ilman pankin toimia, kuten käteisnoston estämistä ja selvityksen pyytämistä lainasta, käteisnosto olisi onnistunut ja huijauksen uhri C olisi suurella todennäköisyydellä menettänyt rahansa pysyvästi. Hovioikeuden ratkaisussakin todettiin, että varojen nostaminen oli estynyt ainoastaan pankin ja poliisiviranomaisten toiminnan ansiosta. Tapaus korostaa taloushallinnossa ja rahoituslalla harjoitettavien kontrollien ja valvonnan tärkeyttä sekä havainnollistaa, kuinka yksinkertaisia rahanpesun ja sen esirikoksen yritykset voivat todellisuudessa olla. Kansainvälisen, järjestäytyneen rikollisuuden havaitseminen voikin olla vaikeaa, mutta pienemmän suuruusluokan ja harjunnan rahanpesurikokset voivat hyvin lähteä aukeamaan yksittäistä tilisiirtoa tutkimalla.

Huomionarvoista on juuri se, että pitkäkestoisesta huijausprosessista huolimatta rikoksen toteutuksessa ei ollut käytetty erityisen suurta harkintaa tai suunnitelmallisuutta. Jos tekijät olisivat tutustuneet paremmin Suomen rahanpesun torjuntaa koskevaan lainsäädäntöön ja esimerkiksi pankin työtehtävissä noudatettavaan ilmoitusvelvollisuuteen, he olisivat tienneet, että 35 000 euroa on niin suuri summa, että siirto on riskialtis ja jäänee epätyypillisyytensä vuoksi lähempään tarkasteluun. Joissakin yhteyksissä ilmoitusvelvollisuuden tai esimerkiksi hyväksyttävän käteismaksun raja kulkee 10 000 eurossa. Jos rikoksentekijät olisivat tehneet enemmän taustatyötä ja esimerkiksi tyytyneet pienempään rahasummaan, kuten 10 000 euroa alittavaan summaan, he olisivat voineet onnistua rikoksen tekemisessä ylipäättään, sekä mahdollisesti välttää kiinnijäämisen.

Kansainvälisellä, järjestäytyneellä rikollisuudella on käytettävissään niin paljon enemmän taloudellisia resursseja sekä henkilöresursseja, että sen piirissä toimivilla rikoksentekijöillä on mahdollisuus noudattaa suurempaa harkintaa ja suunnitelmallisuutta harjoittaessaan rahanpesua ja esirikoksia.

4.2 Tuomio R 20-931 – epäilyttävää liiketoimintaa

Kolme miestä (A, B ja C) ja miehen A osakeyhtiö olivat vastaajina tapauksessa, jossa oli vastaanotettu suorituksia miehen A yrityksen pankkitilille aiheettomasti ja yritetty häivyttää rikoksella saadun rahan alkuperää. Rahat oli alun perin saatu haltuun siten, että tuntemattomaksi jäänyt, yksi tai useampi taho oli esiintynyt kahden ulkomaalaisen yrityksen (Y, Z) tavarantoimittajana ja ilmoittanut muuttuneesta tilinumerosta, joka tosiasiallisesti oli miehen A oman yrityksen tilinumero. Mies A oli vyyhdin aktiivisin osapuoli, mies B toimi lähinnä muulin roolissa ja mies C oli ilmoitettu yrityksen hallituksen jäseneksi, vaikka hän ei tosiasiallisesti käyttänyt päätäntävaltaa yrityksessä, vaan sitä käytti mies A, joka oli kehottanut miestä C tekemään kyseisen rekisteri-ilmoituksen.

Tapaus tuli vireille Helsingin käräjäoikeuteen 28.6.2019. Rahanpesun esirikosta ei yksilöity eikä siitä voitu tuomita ketään, koska tekijä(t) jäi(vät) tuntemattomaksi. Mies A sai tuomion törkeästä rahanpesusta 27.2.2020 ja määräajassa ilmaisi tyytymättömyytensä tuomioon, joka ei siten saanut lainvoimaisuutta. Mies A kuitenkin perui valituksensa, minkä seurauksena Helsingin hovioikeus totesi 26.4.2021, että lausunnon antaminen valituksesta raukeaa. Käräjäoikeuden antama tuomio törkeästä rahanpesusta jäi voimaan. Mies B sai tuomion lievemmän tekoasteen rahanpesusta eikä valittanut tuomiostaan. Miehen C syyte rekisterimerkintärikoksesta hylättiin. Miehen A osakeyhtiö ja mies A veloitettiin korvaamaan yritys Y:lle aiheutettu taloudellinen vahinko, ja edellä mainitut sekä mies B veloitettiin korvaamaan yritys Z:lle aiheutettu taloudellinen vahinko.

Tuntemattomaksi jäänyt taho esiintyi yrityksen Y tavarantoimittajan edustajana ja kehotti 19.6.2018 yritystä Y maksamaan 25 800 euron suuruisen laskun muuttuneelle pankkitilille, joka tosiasiallisesti oli miehen A oman yrityksen tili. Maksu ohjautui 21.6.2018 yrityksen tilille ja asiakasyritys jäi siihen uskoon, että maksu oli mennyt oikealle tavarantoimittajalle. Mies A oli pyrkinyt saamaan rahasumman näyttämään laillisesti hankitulta laatimalla laskun, jonka summa on 25 800 euroa ja maksajana yritys Y. Hän kertoi, että laskun sisältö, kelloaiheisen aikakauslehden painos tai erä, oli sovittu puhelinkeskustelussa venäläisen liikemiehen kanssa, ja tämän yritys oli eurooppalaisen sivukonttorinsa kautta kyennyt maksamaan summan ennen laskun saamista, koska tilinumero löytyi miehen A yrityksen verkkosivuilta. Miehen A mukaan lasku oli laadittu jälkikäteen kirjanpitoa varten.

Miehen A osakeyhtiön tililtä oli kahdessa päivässä nostettu 4 000 euroa, siirretty toiselle tilille 4 100 euroa ja siirretty miehen A omalle tilille 1 520 euroa. Mies A kertoi, että nosto ja 4 100 euron siirto liittyivät yrityksen muuttoon ja toimitilojen remonttiin. Miehen A omalle tilille siirretty summa taas oli yrityksellä olevan velan lyhennys hänelle itselleen. Neljä päivää myöhemmin, 25.6.2018, siirrettiin 10 564 euroa Suomessa asuvan miehen B tilille. Lähes koko summa oli nostettu tililtä pankkiautomaatin välityksellä. Sitten mies B oli matkustanut Kiinaan ja luovuttanut rahat tuntemattomaksi jääneelle henkilölle. Miehen A kertomuksen mukaan maksettu summa oli osahyvitys laskusta, koska

lehden sisällöstä noin puolet ei sisällöllisesti tai muuten soveltunut Venäjälle. Palautuksessa käytetty tilinumero oli saatu puhelimitse aiemmin mainitulta liikemieheltä.

Seuraavaksi yritystä Z, eri maassa toimivaa kuin yritys Y, huijattiin samalla tavalla. Sama tai eri taho, joka jäi niin ikään tuntemattomaksi, ohjeisti tekemään 8 726 euron tilisiirron tavarantoimittajan muuttuneelle pankkitilille, joka jälleen oli miehen A oman yrityksen pankkitili. Siirto saapui 6.7.2018. Mies A kertoi, että lehden numeron saamiseksi kasaan oli venäläisille myytävä vielä lisää materiaalia, ja saapunut tilisiirto oli korvaus siitä. Tällä kertaa hän oli kertomansa mukaan tehnyt yhteistyötä ainoastaan mainitun liikemiehen kanssa, joten hänellä ei ollut tietoa siitä, mikä yhtiö oli suorittanut tilisiirron hänen yritykselleen. Neljä päivää myöhemmin miehen A yrityksen pankkitililtä oli yritetty tehdä ulkomaalaiselle taholle 2 815 euron tilisiirto, jossa oli miehen A mukaan kyse palautuksesta ja tilinumero oli saatu samalta liikemieheltä. Tällä kertaa pankki oli kuitenkin estänyt tilisiirron.

Pankin valvonnan ja kontrollien ansiosta rahanpesun jatkuminen saatiin siis estettyä, mutta suurempi taloudellinen vahinko oli ehtinyt jo tapahtua. Rikoksella saatua rahaa oli ehditty siirtää eteenpäin sekä tilisiirroilla että käteisellä, joista etenkin jälkimmäisen jäljittäminen on mahdotonta. Miehet A ja B sekä miehen A yritys velvoitettiin yhteisvastuullisesti korvaamaan yrityksille Y ja Z taloudelliset vahingot siltä osin kuin osapuolet olivat niiden aiheuttamiseen osallistuneet.

Tässä tapauksessa ainakin osa rahanpesijöistä vaikutti käyttävän enemmän suunnitelmallisuutta ja harkintaa. Vaikka miehen A yrityksen pankkitilillä oli yritykseltä Y tulleen tilisiirron jälkeen ainakin 25 800 euroa, kaikkia varoja ei siirretty tai nostettu kerralla. Myöskään mies B ei nostanut eteenpäin välittämäänsä 10 050 euroa kerralla, vaan erissä. Siinä missä tapauksessa 1 ei onnistuttu siirtämään rikoksella hankittua rahaa tosiasiallisesti rikollisten omaan käyttöön, tässä tapauksessa siinä onnistuttiin osittain. Suunnitelmallisuus ja harkinta sekä se, että vyyhtiin liittyi tuntemattomaksi jääneitä tahoja – yrityksiä Y ja Z huijanneet tahot sekä henkilö, jolle mies B kävi luovuttamassa 10 050 euroa – antaa olettaa, että tekijät pesivät rahaa jonkun toisen lukuun ja olivat osa edes jossain määrin järjestäytyntä, kansainvälistä rikollisuutta.

Koska rahansiirtoja ja pankkiautomaattinostoja tehtiin kohtuullisen pienissä erissä, rahoitusalan ei olisi realistisesti voitu odottaa näkevän niissä mitään puuttumis- tai ilmoituskynnyksen ylittävää. Herää kysymys, olisiko tilisiirtojen aiheettomuuden voinut havaita jo siinä vaiheessa, kun ne olivat matkalla miehen A yrityksen tilille. Mikäli tilisiirroista ei nykyisellään välity pankin käyttöön maksajan kirjaamaa tietoa vastaanottajasta, ominaisuus olisi todennäköisesti hyödyllinen. Tiedon voisi täsmäyttää todellisen saajan nimeen tai vastaavaan yksilöivään tietoon.

Tapaus havainnollistaa sitä, kuinka erilaisilla tavoilla rikosentekijät – pesevät he rahaa omaan lukuunsa tai jonkun toisen – voivat koettaa peitellä jälkiään rikoksen ollessa vielä tekovaiheessa tai

kiinni jäädessään. Vyyhdin kaikki osapuolet olivat systemaattisesti kiistäneet osallisuutensa mihinkään rikolliseen toimintaan. Lisäksi miehet A ja B olivat esittäneet korostuneen epäuskottavia lausuntoja siitä, mitä he oman käsityksensä mukaan olivat kulloinkin tekemässä. Mies A taas oli toiminut sen eteen, että hänen olisi voitu katsoa epäilleen saaneensa rikoksella hankittua rahaa haltuunsa ja olleensa itse aktiivinen tapauksen selvittämiseksi. Hän oli ensimmäisen tilisiirron jälkeen lähettänyt keskusrikospoliisille tiedustelun saamastaan tilisiirrosta. Sitä tosin pidettiin merkityksettömänä huomioiden, että sillä hetkellä mies A oli jo käyttänyt osan rahoista omiin tarkoituksiinsa ja hän vastaanotti myös seuraavan, yhtä epäilyttävän tilisiirron.

Tuomion taustatiedoista ei käy ilmi, tunsivatko miehet A ja B lainkaan niitä tahoja, jotka olivat huijanneet yrityksiä Y ja Z, tai henkilöä, jolle oli luovutettu summa likaista rahaa Kiinassa. Oikeastaan riippumatta siitä, tunsivatko he näitä vai eivät, heillä voidaan tulkita olleen varsin korkea lojaalisuuden aste rikoskumppaneitaan kohtaan siinäkin tilanteessa, kun he ovat itse jääneet kiinni. Jää tietämättä, onko se yksinkertaisesti rikosentekijöiden sisäiseen kulttuuriin kuuluva tapa tai onko heille mahdollisesti luvattu palkkio lojaalisuudesta tai vaihtoehtoisesti sanktio sen puuttumisesta.

4.3 Tuomio R 21-80 – pikavippejä ilman takaisinmaksuaikeita

Kaksi ulkomaalaistaustaista miestä olivat osallisena tapauksessa, jossa todella huonosti kielitaitoinen mies A antoi henkilö- ja tilitietonsa käyttöön miehelle B, joka haki niillä useilta eri yhtiöiltä rahalainoja, ns. pikavippejä. Pikavipit otettiin vuoden 2016 lokakuusta vuoden 2017 tammikuuhun ja niiden yhteenlaskettu määrä oli 16 346 euroa. Lainat otettiin sillä ajatuksella, että niitä ei makseta takaisin, eikä takaisinmaksukykyä olisi ollutkaan. Lisäksi mies B välitti miehen A henkilötiedot kolmannelle osapuolelle siinä tarkoituksessa, että tämän nimiin hankitaan Amex-maksukortti. Myöskään kyseisellä kortilla kerrytettyä 5 631,33 euron luottovelkaa ei ollut tarkoitus maksaa takaisin. Mies B oli myös keväällä 2017 nostanut kahden muun henkilön pankkitililtä yhteensä 48 960 euroa sellaista rahaa, joka oli peräisin luotoista, joita ei niin ikään ollut aikomusta maksaa takaisin.

Tapaus tuli vireille Helsingin kärjäoikeuteen 5.2.2020. Miestä A syytettiin törkeästä petoksesta ja miestä B avunannosta petokseen sekä törkeästä rahanpesusta. Henkilöt saivat tuomion 27.1.2020 – mies A tuomittiin törkeästä petoksesta ja mies B törkeästä rahanpesusta, mutta syyte avunannosta petokseen hylättiin. Lisäksi rikosentekijät veloitettiin suorittamaan saamansa rikoshyöty valtiolle. Molemmat ilmoittivat tyytymättömyytensä tuomioon määräajassa, mutta miehen A tapaukselle ei myönnetty jatkokäsittelylupaa, joten kärjäoikeuden tuomio jäi voimaan. Miehen B valituksen kohtalo ei selvinnyt aineistona olleesta hovioikeuden tuomiosta.

Mies A kertoi tutustuneensa mieheen B vuonna 2014 tai 2015 ja olleensa hänen kanssaan ystäviä aluksi tavalliseen tapaan. Sittemmin kuvioon tuli miehen A mukaan asioita kuten huumeet – joita hän käytti miehen B kanssa ensin ilmaiseksi ja myöhemmin maksua vastaan – sekä lainahakemukset ja puheet jonkinlaisen liiketoiminnan aloittamisesta siten, että mies A olisi toiminut yrityksen vastuuhenkilönä. Suunnitelma vaikutti epärealistiselta ottaen huomioon, että mies A kuvaili luku- ja kirjoitustaitoaan huonoksi sekä itseään kyvyttömäksi hoitamaan omia pankkiasioitaan, minkä vuoksi mies B oli hallinnoinut niitä hänen puolestaan. Tapauksessa vaikuttaa olevan paljon hyväksikäytön piirteitä, minkä käräjäoikeus oli epäsuorasti tunnustanut, mutta myös painottanut, että miehen A täytyi perustellusti epäillä, että lainoja ei olla aikeissa maksaa takaisin, eli hän oli ryhtymässä tai ryhtynyt lainvastaiseen toimintaan. Hänellä ei kertomansa mukaan ollut tekoaikaa muita tuloja kuin tilille saapuneet pikavipit.

Mies B kommentoi kahdelta muulta henkilöltä tekemiään pankkitilinostoja siten, että hän oli hyvässä uskossa auttanut tuttavaansa ja hänelle oli kerrottu rahojen olevan peräisin autokaupoista. Käräjäoikeuden mukaan miehen B olisi pitänyt vähintäänkin epäillä toiminnan laillisuutta ja tämä olisi ollut velvollinen selvittämään sitä. Menettely katsottiin rahan rikollisen alkuperän häivyttämiseksi, ja koska teon kohteena ollut omaisuus oli niin arvokas, mies B tuomittiin törkeästä rahanpesusta. Syyte avunannosta petokseen kuitenkin hylättiin, koska miehen B syyllisyydestä Amex-kortin ottamiseen ja edelleenvälitykseen mieheltä A ei ollut miehen A kertomuksen lisäksi juuri pitävää näyttöä.

Tapahtumaketjua rikoksenteekijöiden jäljille pääsemisestä ei ollut eritelty tuomion taustatiedoissa, mutta on ilmeistä, että rahoituslalla on ollut tekemistä asian kanssa, koska sillä on intressi saataviensa kotiuttamiseen. Sekä pikavippejä myöntävät tahot että perintä kuuluvat rahoitusalan piiriin, ja molemmilla on myös paras ja ajantasaisin käsitys saataviensa tilasta. Erityisesti niissä rahoitusalan tehtävissä, joissa käsitellään pikavippien kaltaisia korkeariskisiä rahoitusinstrumentteja, riski realisoituu toisinaan ja saatavat jäävät kotiutumatta ennakoituna ajankohtana. Tässä korostuu asiakkaan tuntemisen tärkeys rahoituslalla – lainan myöntäminen ei ole kannattavaa, jos sille ja sen riskille ei kyetä laskemaan asiamukaista tuottoa ja sen myötä edellyttämään sitä.

Tapauksessa myös rikoksenteekijät operoivat huomattavan suurella riskillä, joka tosin liittyi kiinnijäämiseen. Se, että miehen A henkilöllisyyttä ei yritetty salata mitenkään, vaan lainahakemukset oli täytetty tämän henkilötiedoilla, todennäköisesti teki rikoksenteekijöiden kiinni saamisesta lähinnä ajan kysymyksen. Vaikka mies B olisi suhtautunutkin välinpitämättömästi siihen, kuinka hänen rikoskumppaninsa käy, hänen olisi voinut kuvitella noudattaneen suurempaa varovaisuutta jo pelkästään oman selustansa turvaamiseksi.

5 Johtopäätökset ja pohdinta

5.1 Päätulokset ja niiden soveltaminen käytäntöön

Tutkimuksen keskeisin tulos liittyy siihen, millainen rooli taloushallintoalalla ja rahoitusalaalla on rahanpesurikosten ennaltaehkäisyssä, keskeyttämisessä, havaitsemisessa ja selvittämisessä. Opinnäytetyötä aloittaessa ennako-oletus oli, että rahanpesu tyypillisesti havaitaan sen seurauksena, että ilmoitusvelvolliset tekevät ilmoituksen epäilyttävistä rahan liikkeistä, ja vasta sen jälkeen päästään jyvälle esirikoksesta tai jopa esirikosten vyyhdistä, jolla likainen raha on alun perin saatu haltuun. Törkeitä rahanpesutapauksia käsittävän aineiston perusteella todellisuus näyttää päinvastaiselta.

On totta, että taloushallinto- ja rahoitusala olivat rahanpesun estymisen tai keskeytymisen kannalta avainasemassa kolmessa tapauksessa kymmenestä – mikä on merkittävä määrä – mutta suurimmassa osassa tapauksista rahanpesurikos on vaikuttanut olevan pikemminkin esirikoksen myötä paljastunut kylkiäinen, johon on muodostunut rikoksenteelijän näkökulmasta velvoite vasta likaisen rahan haltuun saamisen myötä. Ensisijaisesti rikoksenteijä on tehnyt esirikoksen, joka on törkeän rahanpesun tapauksissa tavallisimmin petosrikos ja toiseksi tavallisimmin huumausainerikos. Voidaan siis päätellä, että jos esirikosten määrää saataisiin lainsäädännön ja muiden toimien avulla vähennettyä, myös rahanpesu vähentyisi.

Ennaltaehkäisyyn rooli on rahanpesun torjunnassa ensiarvoisen tärkeä siksi, että opinnäytetyössä kuvaillun kaltaisissa tapauksissa taloushallinto- ja rahoitusala ovat ainoat tahot, jotka ylipäätään voivat ennaltaehkäistä rahanpesua. Tosiasia on, että kerran käteiseksi nostettua ja muualle luovutettua likaista rahaa ei todennäköisesti kyetä enää jäljittämään, jolloin raha ”katoaa” vain tullakseen myöhemmin integroiduksi osaksi laillista taloutta likaisen rahan muodossa. Tietoisuus taloushallinto- ja rahoitusalan harjoittamasta valvonnasta ja kontroleista myös nostaa rahanpesun riskisyyttä ja tekee siitä vaivalloisempaa, joskaan ei asetu esteeksi henkilöille, jotka ovat päättäneet pestä rahaa sen riskeistä ja vaivalloisuudesta huolimatta.

Ennaltaehkäisyä voisi mahdollisesti tehostaa nykyisestä käyttämällä esimerkiksi teknologiaa uusilla tavoilla. Manuaalisen työn nopeuttamisen ohella teknologiasta olisi rahanpesun torjunnan keskeiseksi elementiksi ja mahdollistajaksi, joka vastaa toimintaympäristön vaatimuksiin. Täysin nykyisen teknologian puitteissa olisivat myös monet tarpeelliset työvälineet pankkien käyttöön, kuten nykyistä helpompi tiedonvaihto liittyen esimerkiksi epäilyttävien, muulikäytössä olevien pankkitilien tilinumeroihin. Pankit hyötyisivät myös nykyistä systemaattisemmasta pääsystä asiakkaidensa verotietoihin, koska asiakassuhdetta perustettaessa ja monitoroitaessa olisi tarpeen pystyä suhteuttamaan asiakkaan palvelujen käyttöä ja liiketapahtumia hänen varallisuusasemaansa. Jollekin

asiakkaalle vaikkapa 10 000 euron maksutapahtumat saattavat olla normaalia arkea, toiselle taas ennennäkemättömiä. (Linna 2024.)

Toinen huomionarvoinen havainto on, että niistä kolmesta tapauksesta, joihin opinnäytetyössä syvennyttiin, kahdessa jäi saamatta kiinni avainasemassa olleita tekijöitä. Sekä rakkaushuijauksen että epäilyttävien liiketoimien tapauksissa kiinni jääneet henkilöt tekivät vain ns. liikaista työtä, kuten toimivat muulin roolissa, eikä välttämättä kukaan lopulta päässyt hyötymään rikoksella hankituista varoista, koska henkilöt tuomittiin rikoksista ja veloitettiin korvaamaan rikoshyötynsä. Kiinnijäämisen tosin tiettävästi vältti henkilö, joka oli Kiinassa vastaanottanut muulin toimittaman käteissumman 10 050 euroa. Hän saattoi olla rahojen lopullinen saaja tai sitten pelkkä kuriiri. Sen sijaan toimeenpanevat henkilöt, jotka olivat alun perin huijanneet – tai kehottaneet jonkun toisen huijamaan – tapausten naista ja yrityksiä, eivät tiettävästi jääneet kiinni. Rahanpesu oli siis hyötysuhteeltaan nolla tai positiivinen niille, joita varten rahaa pyrittiin pesemään, ja haitallinen taas useimmille niistä, jotka ryhtyivät rahanpesuun käytännössä.

Yllä kuvailtu rahanpesun riskisyys herättää kysymyksen: miksi kukaan ryhtyisi pesemään rahaa jonkun toisen puolesta? Motiiveja on varmasti yhtä monta kuin rikosentekijöitäkin. Kuten teoriaosuudessa todettiin, muuli ei välttämättä edes ymmärrä olevansa osallisena minkäänlaisessa rikollisessa toiminnassa, jos hänelle on kerrottu sen olevan vain työtä, johon liittyy rahasummien vastaanottamista ja välittämistä edelleen. Ja vaikka henkilö ymmärtäisi tekojensa lainvastaisuuden, tarve tai mieliteko rahanpesusta saatavalle palkkiolle on eittämättä yksi rahanpesuun ajava tekijä. Lisäksi rahanpesijä ei ole välttämättä saanut valita, ryhtyykö hän kyseiseen toimintaan vai ei. Hän saattaa itse olla uhkailun tai kiristyksen uhri (Linna 2024).

5.2 Rahanpesun ja sen torjunnan tulevaisuudennäkymiä

Rahanpesun torjuntaa koskeva sääntely on alettuaan lisääntynyt runsaasti ja nopeasti. EU:n ensimmäinen rahanpesudirektiivi oli noin kuuden sivun mittainen, ja reilussa 30 vuodessa direktiivien mitta on kasvanut jo lähes 50 sivuun. Direktiivejä myös annetaan yhä tiheämmin. Niiden lisäksi viireillä on erinäisiä täysin uusia rahanpesun vastaisia hankkeita. (HS 2021.)

Lisääntyneet vaatimukset luonnollisesti kuluttavat myös henkilöresursseja ja taloudellisia resursseja. Tarkkojen henkilötyövuosien tai euromääräisten summien nimeäminen on vaikeaa, mutta arvioita on esitetty. Suomen osalta varovainen arvio on 100–200 miljoonaa euroa vuodessa. Summa on laskettu vain henkilöstökuluista eikä siihen ole sisällytetty esimerkiksi tietojärjestelmistä aiheutuvia kustannuksia. Britannian osalta vuotuinen arvio on huimat viisi miljardia puntaa. Myös

henkilöstöresursseja kuluu rahanpesun torjuntaan merkittävä määrä. Vastuut voivat vaihtelevalla laajuudella ulottua lähes kaikkiin työtehtäviin, organisaatioiden johtoa myöten. (Linna 2024.)

Rahanpesua ja sen torjuntaa käsittelevän kirjan kirjoittanut Turun yliopiston rikosoikeuden apulaisprofessori Tatu Hyttinen on esittänyt, että tehokas sääntely toimii sikäli itseään vastaan, että se ajaa rahanpesijät kehittämään jatkuvasti uusia tekemuotoja.

”Esimerkkinä voidaan mainita virtuaalivaluuttojen käyttö rahanpesussa. Kun pankit ja rahapeliyhteisöt velvoitettiin puuttumaan rahanpesuun entistä tarkemmin, rahanpesijät siirtyivät virtuaalivaluuttoihin. Tämän seurauksena ennalta ehkäisevä sääntely ulotettiin koskemaan virtuaalivaluutan tarjoajia. Jos sääntely tehoaa virtuaalivaluuttojen rahanpesuun, rahanpesu saa jälleen uusia tekemuotoja. Nämä tekemuodot voivat olla sellaisia, joita emme nyt kykene kunnolla edes hahmottamaan.” (HS 2021.)

Rikolliset toimivat lähtökohtaisesti rationaalisesti ja pyrkivät maksimoimaan hyödyn tuhlaamatta tarpeettoman paljoa resursseja. Toisaalta he ovat myös äärimmäisen ahneita, joten jos heille tarjoutuu mahdollisuus hankkia rikollisilla keinoilla enemmän rahaa torjuntatoimien löystyessä tai jäməhtäessä paikoilleen, he kyllä tekevät sen. (Linna 2024.) Vaikuttaisi loogiselta, että uusia rahanpesun ja ylipäättään rikollisuuden väyliä ajaa oleellisilta osin ne mahdollistava teknologia ja muut ylätasojen tekijät, joita hyödynnetään sääntelystä riippumatta. Oikeastaan mainitut ylätasojen tekijät ajavat sekä rikolliset että sääntelyn käymään kilpajuoksua keskenään. On kuitenkin hyvin epätoimennäköistä, että mikään tahojen on halukas käynnistämään kokeilua sen selvittämiseksi, että mikäli sääntelyn ja uusien rahanpesun torjunnan keinojen kehitys lopetettaisiin, lakkaisiko myös rikollisten keinojen kehitys vai jatkuisiko se täysin sääntelystä ja torjuntatoimista riippumatta.

Mikäli yllä oleva kuvaus ylätasojen tekijöistä ja keinojen kilpajuoksusta pitää paikkansa, ei lopulta ole yllättävää, että vaikka rahanpesun torjunnasta aiheutuneet kustannukset ovat kasvaneet merkittävästi, arvioiden mukaan rahanpesu ei kuitenkaan ole vähentynyt (HS 2021). Hyttinen pohtii perustellusti, onko sääntelyn ylläpito järkevää tilanteessa, jossa se on ilmeisen kustannustehotonta eikä sillä saavuteta toivottuja hyötyjä, vaan kustannuksista aiheutuu pikemminkin haittaa tavallisille kansalaisille muun muassa pankkipalveluiden hintojen nousuna.

Koska rahanpesun torjuntaa koskevan sääntelyn lisääntyminen sekä globalisoituminen ovat selkeitä trendejä, on täysin perusteltua spekuloida, että nykytilanteessa ollaan menossa kohti ylikansallista lainsäädäntöä tai muuta sääntelyä (Hyttinen 2021, 57). Pyrkimyksenä on harmonisoida sääntelyä ja poistaa porsaanreikiä, jotka tekevät tyhjäksi suuren osan rahanpesun torjuntaan tähtäävistä ponnisteluista. Jo yksi veroparatiisi mahdollistaa kokoaan suuremman määrän harmaata taloutta.

Erinäiset rahanpesun torjuntaan tähtäävät toimet on tehty vaikeuttamaan rikollisten toimintaa, mutta ne väjäämättä kaventavat myös nuhteettomien kansalaisten vapautta toimia, esimerkiksi

maksaa suuria ostoksia käteisellä rahalla. Myös yksityisyys saattaa kaventua, mikäli yhä useammissa tilanteissa on esitettävä selonteko siitä, mistä esimerkiksi tilille saapuneet rahat ovat peräisin. Britanniassa on menty jopa niin pitkälle, että jos henkilöllä on huomattavaa varallisuutta, jonka alkuperässä on jotakin epäilyttävää, hänet voidaan tuomioistuimessa velvoittaa esittämään selvitys varallisuutensa laillisesta alkuperästä, eli hänelle asetetaan länsimaisen oikeuskäsityksen näkökulmasta varsin ongelmallinen käänteinen todistustaakka (Linna 2024).

Rahanpesun torjunnan merkitysten ja motiivien voidaan nähdä muuntautuvan yhteiskunnan suurempien kehityskulkujen ja ilmapiirin myötä. Rahanpesun torjuntaan liitettiin terrorismin rahoittamisen torjunta vasta 11.9.2001 tapahtumien myötä, ja edellä mainittujen lomittaminen on johtanut siihen, että rahanpesusta ja sen torjunnasta puhutaan enemmän turvallisuuspoliittisin kuin kriminaalipoliittisin argumentein (Hyttinen 2021, 50–51). Tällöin on pidettävä mahdollisuutena, ettei ilmiöiden kausaalisuus kulje ainoastaan yhteen suuntaan. Jos valtioilla tai ylikansallisilla tahoilla on intressi valvonnan lisäämiseen ja kansalaisten yksityisyyden kaventamiseen, niillä voi olla intressi myös terroriuhan tai sen pelotteen luomiseen, jolloin kovatkin torjuntatoimet näyttäytyvät perusteltuina. Kuten aiemmin todettiin, tuntuvatkaan lisäpanostukset rahanpesun torjuntaan eivät ole näkyneet vähentyneenä rahanpesuna, joten olisi aiheellista pohtia, koskeeko terrorismin rahoittamisen torjuntatoimia sama ongelmallisuus. Se pohdinta kuitenkin rajautuu tämän opinnäytetyön aiheen ulkopuolelle.

5.3 Opinnäytetyön kulun ja tavoitteissa onnistumisen pohdinta

Opinnäytetyöprojektin tavoitteeksi asetettiin konkretian tuominen siihen, kuinka rahanpesu voidaan estää tai pysäyttää taloushallinnon ja rahoitusalan tehtävistä käsin. Tavoite valikoitui sen perusteella, että rahanpesun torjuntaan tähtäävät kontrollit, kuten ilmoitusvelvollisuus, ovat rutiininomaisia, ja ilmoituksista vain harva johtaa jatkotutkintaan, saati syytteeseen. Tällöin kontrollien tärkeys oleellisena osana rahanpesun torjuntaa saattaa hämärtyä, ellei esitetä havainnollistavia esimerkkejä siitä, kuinka kyseisillä kontrolleilla on aivan todellinen vaikutus rahanpesun sekä muunlaisen rikollisuuden torjuntaan. Lisäksi pyrkimyksenä oli lisätä tietoisuutta rahanpesusta, sen torjunnasta ja torjuntatoimien tärkeydestä sekä herättää mielenkiintoa aihetta kohtaan.

Tavoitteen saavuttamiseksi opinnäytetyössä esitellään kolme Helsingin hovioikeudessa annettua tuomiota, joissa kuvatuissa tapahtumaketjuissa taloushallinto- tai rahoitusala oli avainasemassa törkeän rahanpesun ehkäisyssä tai jo alkaneen rahanpesun pysäyttämässä. Tutkimusaineistoa edeltää teoriaosuus, joka on tiivis, mutta kattava johdatus rahanpesuun käsitteenä, ilmiönä ja rikoksena, sekä rahanpesun torjuntaan. Tutkimusaineistoa seuraavat johtopäätökset, joissa pyritään

tarjoamaan aiheesta lisää kontekstia sekä mahdollisia tulkintoja ja kehityskulkuja, jotka opinnäytetyön teoria- ja tutkimusaineisto-osuuden perusteella vaikuttavat realistisilta tai jopa todennäköisiltä.

Tutkimustyö havainnollisti sitä, kuinka taloushallinnon ja rahoitusalan toimilla on todellinen ja merkittävä vaikutus rahanpesun onnistuneeseen torjuntaan. Lisäksi se valottaa, millainen tapahtumaketju seuraa sitä, kun mainitut alat ovat toiminnallaan estäneet rahanpesuyrityksen ja tapaus siirtyy eteenpäin muiden tahojen tutkittavaksi. Sen arviointi, voiko opinnäytetyö lisätä kiinnostusta rahanpesun torjuntaa kohtaan tai parantaa torjuntatoimen parissa työskentelevien merkityksellisyyden tunnetta työssään, on hyvin haastavaa ennen työn julkaisua.

Opinnäytetyön tavoite oli korostaa taloushallinnon ja rahoitusalan toimien merkityksellisyyttä osana rahanpesun torjuntaa. Tutkimusnäyttö itse asiassa osoittikin, että mainituilla aloilla on törkeän rahanpesun torjunnassa ratkaiseva rooli paljon harvemmin kuin opinnäytetyön tekijällä olleen ennako-oletuksen mukaan. Kolme tapausta kymmenestä on silti huomattava osuus, joten tämän vuoksi ei voida perustellusti ajatella, että opinnäytetyön tavoitteeseen ei olisi päästy. Tavoitteeseen ei myöskään ollut varsinaisesti eritelty ennako-oletusta siitä, että rahanpesu paljastuisi suurimassa osassa tapauksista taloushallinnon tai rahoitusalan ansiosta, joten oletusta voidaan pitää vain opinnäytetyön tekijän virheellisenä mielikuvana.

Tutkimusongelman ulkopuolelle jääneistä kysymyksistä oleellisin koskee sitä, olisiko taloushallinnon tai rahoitusalan rooli rahanpesun torjunnassa useammin ratkaiseva, jos tarkasteltaisiin rahanpesun törkeän tekemuodon tapausten sijaan lievemmän tekemuodon tapauksia. Muita mahdollisia jatkotutkimusideoita ovat rahanpesun ja sen torjuntaa koskevan sääntelyn keskinäinen kilpajuoksu muistuttava dynamiikka – onko näiden kahden välillä kuvailun kaltaista vuorovaikutusta vai ei? – sekä se, kokisivatko taloushallinnon tai rahoitusalan ammattilaiset hyötyvänsä sen kaltaisista parannuksista, joiden hyödyllisyyttä puntaroitiin alaluvun 5.1 neljännessä kappaleessa.

Opinnäytetyöprojekti ei missään vaiheessa törmännyt merkittäviin ongelmiin. Projekti alkoi verkkaisesti, ja vasta tilattujen tuomioiden saapuminen Helsingin hovioikeudesta käynnisti kuuden viikon mittaisen, intensiivisemmän työskentelyn jakson. Haastattelu päädyttiin sisällyttämään opinnäytetyön tiedonkeruun menetelmiin melko loppusuoralla ja se järjestettiin kaksi viikkoa ennen opinnäytetyön palautusta. Kuvailun kaltaisessa tiukassa aikataulussa piilee riski odottamattomista muutoksista, kuten yksityiselämän käänteistä, sairastumisista, muiden avainhenkilöiden lomista ja muista vastaavista, joten se ei ole millään muotoa ihanteellinen eikä suositeltava, vaikka kyseisen projektin osalta kaikki sujuikin hyvin.

Projekti opetti paljon tutkimuksen tekemisestä ja tavanomaisia kurssitöitä huomattavasti suuremman projektin hallinnasta. Lisäksi se istutti ymmärryksen siemenen siitä, kuinka tärkeiksi saman

alan töitä tai tutkimusta tekevät ihmiset ja tahot varmasti muodostuvat, kun kyseessä on kertaluontoisen opinnäytetyön sijaan syvällisempi, pitkäkestoinen tutkijanura. Sellaisessa tilanteessa kontakteista, jotka suppeammassa työssä jäisivät vain yksittäisen haastattelun tai muutaman sähköpostin tasolle, tulee mitä todennäköisimmin kuin liikekumppaneita.

5.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa keskeisiä käsitteitä ovat validius ja reliaabelius. Näiden käsitteiden käyttö on yksioikoisinta määrällisessä tutkimuksessa. Niitä on mahdollista soveltaa myös laadulliseen tutkimukseen, kunhan toimitaan täydessä ymmärryksessä siitä, että käsitteiden merkityssisältö poikkeaa riippuen siitä, käytetäänkö niitä määrällisen vai laadullisen tutkimuksen kuvaamiseen. Toisaalta laadullisen tutkimuksen luotettavuus on myös ymmärrettävä laajemmin kuin vain mainittujen käsitteiden kautta. (Puusa & Juuti 2020, 168–169.)

Laadullisessa tutkimuksessa validius eli pätevyys koskee sitä, kuinka eheästi tutkimuksen kohteeksi valittu ilmiö on määritelty ja kuinka sopivia käytetyt menetelmät ovat mittaamaan tai selvittämään juuri aiottua ilmiötä. Validius vaatii esimerkiksi läpivalaisemaan tutkimuksessa käytetyt päättelyketjut. Reliaabeliudessa on taas kyse mahdollisimman korkeasta johdonmukaisuudesta ja siitä, että tulokset eivät saa olla sattumanvaraisia. Sitä lisäksi esimerkiksi se, jos kaksi eri arvioijaa päätyy samaan tulokseen. (Puusa & Juuti 2020, 168–169.)

Taloushallinnon ja rahoitusalan roolia rahanpesun torjunnassa olisi tuskin voinut havainnollistaa yhtä konkreettisesti muilla keinoin kuin oikeudessa annettuja tuomioita referoimalla. Pankkien tai tilitoimistojen työntekijöiden on suurella todennäköisyydellä kiellettyä kertoa yksityiskohtaisesti omia kokemuksiaan liittyen rahanpesun torjuntaan. Alan asiantuntija voisi sinänsä kertoa uransa varrella näkemistään asioista, mutta muistin varassa olevien monimutkaisten tapahtumaketjujen yksityiskohdat eivät välttämättä ole täysin oikein, mikä muodostuisi luotettavuuden kannalta ongelmalliseksi. Valittu tiedonkeruun menetelmä on siis oivallinen kyseisen ilmiön tutkimiseen.

Opinnäytetyön lähes jokaiseen päälukuun sisältyy edes jonkinlaisia päättelyketjuja. Ajatukset voivat olla joko ulkopuolisen henkilön – kuten lähdekirjallisuutta laatineen asiantuntijan – välillisesti esittämiä tai opinnäytetyön tekijän itsensä esittämiä. Tutkimuksessa on pyritty antamaan mahdollisimman selkeä kuva siitä, kenen ajatuksia milloinkin esitellään, ja millaista päättelyketjua pitkin on päästy mihinkin lopputulokseen. Myös tämän osalta voidaan ajatella tutkimuksen validiuden olevan kunnossa.

Saatavilla olevaa aineistoa käsiteltiin johdonmukaisella tavalla. Katveeseen jääneistä tiedoista, kuten siitä, olisivatko tulokset toisinnettavissa lievemmän tekemuodon rahanpesutapauksissa, ei tehty oletuksia, vaan niiden jääminen katveeseen tuotiin avoimesti esille. Sen sijaan tutkimuksen tekotapa ja tulokset antavat aiheutta olettaa, että jos aineistona olisi Helsingin hovioikeuden tuomioiden sijaan vaikkapa Turun tai Vaasan hovioikeuden tuomioita, ainakin törkeän tekemuodon rahanpesutapausten osalta päädyttäisiin suurelta osin samanlaiseen lopputulokseen. Johdonmukaisuuden ansiosta reliabiliuden voidaan nähdä toteutuvan tutkimuksen osalta.

Lähteet

Finanssiala 2017. Oletko varjopankin asiakas – mitä sitten? Hakupäivä 9.5.2024. <https://www.finanssiala.fi/kolumni/oletko-varjopankin-asiakas-mita-sitten/>

Fintech Global 2023. Financial crime compliance costs skyrocket to \$206.1bn globally. Hakupäivä 9.5.2024. <https://fintech.global/2023/09/27/financial-crime-compliance-costs-skyrocket-to-206-1bn-globally/>

Helsingin Sanomat 2021. Rahanpesun torjunta on kallista mutta tehotonta. Hakupäivä 16.4.2024. <https://www.hs.fi/talous/art-2000010031462.html>

Helsingin Sanomat 2023. Selvitys: Suomalaisyriykset noudattavat rahanpesulakia puutteellisesti. Hakupäivä 10.5.2024. <https://www.hs.fi/talous/art-2000010031462.html>

Hyttinen, Tatu 2021. Rahanpesu ja rikosvastuu: teoria ja käytäntö. Helsinki: Alma Talent 2021. Hakupäivä 4.3.2024. Vaatii käyttöoikeuden.

Iltta-Sanomien 2022. Pankkien asiakkaita houkuteltu rahanpesuun – nuorille luvataan somessa helppoa rahaa. Hakupäivä 3.4.2024. <https://www.is.fi/taloussanomat/art-2000009193448.html>

Jyväskylän yliopisto 2021. Laadullinen tutkimus. Hakupäivä 3.4.2024. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017. Hakupäivä 4.3.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170444?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=rahanpesulaki>

Mika Linnan puhelinhaastattelu 26.4.2024.

MTV Uutiset 2022. Danske Bank maksaa miljardisakot rahanpesujupakastaan. Hakupäivä 10.5.2024. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/danske-bank-maksaa-miljardisakot-rahanpesujupakastaan/8591434#gs.95oyqo>

Niuro, Jouni 2013. Rahanpesun estäminen on tekniikkalaji, jossa moraalit ratkaisee. Hakupäivä 2.4.2024. <https://www.sitra.fi/blogit/rahanpesun-estaminen-tekniikkalaji-jossa-moraali-ratkaisee/>

Poliisi 2022. Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä – Törkeät rahanpesutuomiot Helsingin hovioikeudessa 2019–6/2022. Hakupäivä 4.3.2024. <https://poliisi.fi/documents/25235045/67733116/Rahanpesurikokset-oikeuskaytannossa-2022.pdf>

Poliisi 2024. Rahanpesu. Hakupäivä 4.3.2024. <https://poliisi.fi/rahanpesu>

Puusa, Anu; Juuti, Pauli 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus. Hakupäivä 3.4.2024. Ellibs Library. Vaatii käyttöoikeuden.

Rahanpesu – estä rahanpesu ja terrorismin rahoittaminen. Hakupäivä 27.3.2024. <https://rahanpesu.fi/rahanpesu>

Rahanpesu – lainsäädäntö. Hakupäivä 9.5.2024. <https://rahanpesu.fi/lainsaadanto>

Rahanpesu – usein kysyttyä. Hakupäivä 9.5.2024. <https://rahanpesu.fi/usein-kysyttya>

Rikoslaki 39/1889. Hakupäivä 4.3.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Turun Sanomat 2023. Krp:n selvittelykeskus kertoo ilmoitusten rahanpesurikoksista vähentyneen – ilmoitusmäärät terrorismin ja epäilyttävien liiketoimien osalta lisääntyivät. Hakupäivä 9.5.2024. <https://www.ts.fi/uutiset/5945181>

Verohallinto 2023. Suomalaisten asenteet veroja kohtaan ovat pysyneet myönteisinä – 94 prosenttia pitää verojen maksamista tärkeänä. Hakupäivä 7.4.2024. <https://www.vero.fi/tietoa-verohallinnosta/uutishuone/uutiset/uutiset/2023/suomalaisten-asenteet-veroja-kohtaan-ovat-pysyneet-my%C3%B6nteisin%C3%A4--94-prosenttia-pit%C3%A4%C3%A4-verojen-maksamista-t%C3%A4rke%C3%A4n%C3%A4/>

Yle 2014. Huumeiden vastainen sota on hävitty – nyt etsitään vaihtoehtoja. Hakupäivä 17.4.2024. <https://yle.fi/a/3-7668251>

Yle 2014. Suomalaiset: Laki ohittaa moraalin. Hakupäivä 7.4.2024. <https://yle.fi/a/3-7003899>

Yle 2020. Suomessa tuomitaan rahanpesun pikkutekijöitä – suuret jutut kaatuvat näytön puutteen. Hakupäivä 2.4.2024. <https://yle.fi/a/3-11560716>

